

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/27, p. 147-174

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12544>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Prof. Dr. Ömer Faruk YAVUZ –
Doç. Dr. Mevlüt ERTEN – Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman ALTUNTAŞ –
Yrd. Doç. Dr. Rıza BAKIŞ

This article was checked by iThenticate.

KUR'AN'IN ANLAŞILMASINDA BİR YÖNTEM OLARAK ÜSLÛBU'L-KUR'AN

*Bilal DELİSER**

ÖZET

Bu çalışma, geleneğin dillendirdiği Zerkeşi'nin ise müstakil bir başlık altında ele aldığı "Üslûbü'l-Kur'an" meselesine hem açıklık getirmek hem de Kur'an'ı anlamada bir yöntembilim olarak teklif etmeyi amaçlamaktadır. Kur'an'ı anlamak büyük ölçüde onun üslûbunu, sanatlarını, dil yapılarını anlamaktan geçmektedir. Bu çalışmada belagat teorisinin Kur'an'a uygulanma biçimi olan üslûbu'l-Kur'an'dan ve bu üslûbun temel dayanaklarından bahsedilecektir. Kur'an dilinin ve üslûbunun kendine mahsus özelliklerini ortaya koymak ancak üslûbu'l-Kur'an'la mümkündür. Arap edebiyatında ve ulûmu'l-Kur'an eserlerinde üslûba dair bilgiler belagat ve edebî tenkit eserlerinde dağınık vaziyette ele alınmıştır. Dil ve edebiyatta üslûp, kişinin kendi duygu, düşünce ve heyecanlarını dile getirme şekli, dili kullanma biçimidir. Üslûbü'l-Kur'an ise terim olarak, sözün dizilmesinde ve lafızların seçilmesinde izlenen metodu ifade etmektedir. Üslûbü'l-Kur'an'la kastedilen de gerek kelimelerin seçimi gerekse cümle yapısında Kur'an'ın kendine özgü anlatım tarzıdır. Bu tarzı keşfetmek ve açığa çıkarmak Arap belagatinin bize sunduğu imkânları tanımak ve kullanmakla gerçekleşebilecek bir durumdur. Çünkü belagatin kendisi için kullandığı dil herhangi bir dil değil, özel yöntem ve üslûpları olan bir dildir. Bu çalışmada önce çağdaş bazı anlama yöntemlerine kısaca değinilmiştir. Temelde ise, üslûbü'l-Kur'an'ın dilbilimsel boyutlarını temsil eden belagat ilmi bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu vesileyle Kur'an'ın dile özgü bir metin olarak ele alınmasının zorunluluğuna işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, yöntembilim, anlama, üslûbü'l-Kur'an, belagat.

* Yrd. Doç. Dr. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı, El-mek: bilaldeliser@hotmail.com

WORDING OF KUR'AN (USLÛB AL-KUR'AN): AS A METHOD OF UNDERSTANDING THE KUR'AN

ABSTRACT

The aim of this study is to both clarify the issue of the "Wording of Qur'an" which is spoken by the tradition, whereas Zerkeşi treats as an independent subject, and to propose a methodology in understanding of Kur'an. To comprehend the Kur'an passes by in great measure understanding of its style, arts, and language structures. In this study, it will be mentioned about the wording of Kur'an, which is the applied form of belagat theorem to Kur'an, and and the basic bases of this wording. To reveal the special features of the language and way of Kur'an is only possible with the wording of Kur'an. In the Arabic literature and the ulûmu'l-Kur'an works, the information about the wording was taken up in scattered positions in the works of belagat and literary criticism. In language and literature, style is a way of expressing one's own feelings, thoughts and excitements, and the form of using language. Uslub al-Kur'an (Wording of Kur'an) as a term, refers to the method followed in the arrangement of words and in the choice of words. What is meant by Uslûb al-Kur'an is both the Kur'an's own style of expression in sentence structure and choosing of words. Discovering and exploiting this style is a statement that can be realized by recognizing and using the possibilities that Arabic rhetoric (belagat) offers us. Because the language used by belagat is not any language, but a language with special methods and styles. In this study, some contemporary methods of understanding are first briefly mentioned. Basically, the rhetorical lore which represents the linguistic dimensions of the Wording of Kur'an is discussed as a whole. By this means, it is pointed out that the Kur'an must be taken as a language-specific text.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

To solve our problems by staying within the tradition, we must find the ways getting and using information on the basis of rich cultural heritage. This also raises the issue of methodology and procedure. One of the most important issues in reconstructing the scientific future of Islam in the world we live in is perhaps the problem of methodology that comes first. In order to benefit from scientific sources and to produce new information, there is a need to know scientific research methods for conducting serious research and examination in the field of tafseer (commentary) as well as in all branches of science. Without following these methods, it is not possible to bring out the works in the true sense. This can only be achieved through an interdisciplinary approach, blending tradition with modernity. Otherwise, the rejection of historical structure and background means that the individual rejects himself / herself. This structure in which the understanding is inevitably present can sustain its existence and legitimacy through classical texts that continue this tradition and do not lose its value in this continuity.

Turkish Studies

To comprehend the Kur'an passes by in great measure understanding of its style, arts, and language structures. To be familiar with the narrative styles and intricacies of the Kur'an is made possible by the knowledge of eloquence or rhetoric. One of the greatest achievements in this field is the knowledge of Belagat (rhetoric), which is regarded as a part of Arabic linguistics.

The task of this lore is expressed by specifying ways of using the language and beyond the communicating, to classify the possible ways influencing the speaker or persuading the other party. Thus, unlike the grammar, Belagat comes from a special way of use. Although the first exit point is the language in use, as a result, the language used for it is not any language, but a language with special methods and styles. The Belagat lore offers us the highest model regarding the analysis of Kur'anic revelation. The Belagat knowledge offers us not only to understand the text and follow the rules that teaches but also it provides us the possibility of analyzing the text including the aesthetic value of the it, by following innuendo of the i'câzu'l-Kur'an. The Belagat lore teaches us how to appreciate, evaluate and interpret this text. In this respect, belagat has provided one of the most advanced tools to Muslim scholars in understanding of Kur'an. In this view, belagat knowledge constitutes an ideal model for reading and interpretation of the revelation. Thus, the Belagat / rhetoric knowledge (meaning, declaration and recital), which provides us to understand the method of Kur'an, is a linguistic method in all its dimensions and it provides us with language-specific foundations of a tafseer knowledge that based on principles. While as it is known that linguistics is more interested in sentences as a field of study, it is necessary to focus on the vocabulary that the same language material is earned in a textual context in the style examination. The examples given under the headings of Meaning, Declaration and Recital are intended to ensure that we are able to penetrate the Kur'anic methodology. In this study, we will talk about the form of belagat theorem applied to Kur'an, which is the methodology of Kur'an and the basic bases of this method. According to us today, the first thing that needs to be done first is to reveal the characteristics of the language of the Kur'an and the style itself. Because the Kur'an is a document based on literary style and language. The Kur'an needs to be resolved within the possibilities of literature and rhetoric. When this basic is neglected, the rich Kur'anic knowledge of accumulation composed of language and history, the method being offered to understand the Kur'an will be deprived of one of its scientific foundations, the linguistic method and stylistic features.

Along with these determinations, there are some who advocate that the classical interpretation methods are far from procedural as opposed to those who claim that the traditional "interpretive method" gives sufficient meaning in the Qur'anic sense, but that it can not be used as it is. According to the defenders of the second view; "Although the most basic principle of tafseer method is to make it possible to understand the Kur'an as a whole, all of the classical commentaries, since they could not applied this principle as required, have not developed a basic Kur'anic view. Because traditional tafseer methods are far from being procedural. Therefore, contemporary interpretation method should deal with the

Turkish Studies

direction of the understanding of the Kur'an before all else, and should not lose time with its aesthetic beauty, its literary supremacy and its belagat. Some researchers indicate that the general character of classical tafseer method is "text analysis" and the tafseer methodology is basically need to be concerned with and interested in this part of the Kur'an's understanding. For those who say that there is no methodology of interpretation of tafseer and that the Kur'anic lores do not make any sense other than knowledge, a great part of the commentaries that should be directed to understanding and interpreting the Kur'an have been seen only as grammatical analysis and it is claimed that Kur'an is sentenced to be buried under the grammatical and rhetorical phrases. It is told that the Kur'an is on its own! have never been a matter of education in madrasahs. Traditional sciences were subjected to a relentless criticism with this thinking and criticism that began with Muhammad Abduh,

How much is this reflected in the truth? Are all these efforts to uncover a truth? Or are these referenced premises used to legitimize some of the pre-acceptances and prejudices? Indeed, has tradition never proposed any method or method to us? Have encyclopedic works created in tradition and tradition been properly evaluated as a whole? How accurate is it that these works do not suggest a method? Are the subjects covered in these works solved with the help of interdisciplinary data? We think that our classical works have been sentenced with very general judgments and our gaze is shaped by this condemnation. However, it will be possible to create new methods and develop principles, and to utilize these encyclopedic works based on rich cultural heritage. The task of scientists should be to develop new methods without ignoring the old. The proposed methods before classical works are being understood and consumed in terms of interpretation, will take their place in history as historical and traditional non-consistency suggestions.

Keywords: Kur'an, Methodology, Understanding, Uslûb'ül-Kur'an, Rhetoric

Giriş

Kur'an'ı Kerim'in anlaşılmasına yönelik metodolojik çalışmalar ve tartışmalar, geçmişte olduğu gibi, günümüzde de devam etmektedir. Geleneksel "tefsir usûlü"nü Kur'an'ı anlamada yeterli veriler sunduğunu, ancak gereği gibi ondan istifade edilmediğini savunanlara karşılık, klasik tefsir usûllerinin, usûl olmaktan uzak olduğu görüşünü ileri sürenler de vardır. (Aydın, 2000: 124-125; Erten, 2013: 83-89). İkinci görüşü savunanlara göre; "tefsir usûlünün en temel ilkesi, Kur'an'ı bir bütün olarak anlamayı mümkün kılmak olmasına rağmen, klasik tefsirlerin hepsi, bu ilkeyi gereği gibi uygulayamadıkları için temel bir Kur'anî! Görüş geliştirememişlerdir. Çünkü geleneksel tefsir usûlleri, birer usûl olmaktan uzaktırlar (Öztürk, 2011: 9-26). Zira usûl, aslında soyut bir çabadır. Dolayısıyla ancak uygulanınca somutlaşır. Hâlbuki geleneksel tefsir usûllerinde soyut hiç bir çaba görülmemektedir. Bunların hepsi, uygulamadan doğan Kur'an'ın yazımı, cem'i, tesbiti ve sebeb-i nüzul, muhkem-müteşabih, nasih-mensüh, garibu'l-Kur'an, icazu'l-Kur'an, müşkilu'l-Kur'an... Gibi konuları işlemişlerdir. Hâlbuki yöntembilim olarak tefsir usûlü, Kur'an'ın bir bütün olarak anlaşılması için soyut bir şekilde geliştirilen yöntemdir. Dolayısıyla çağdaş tefsir usûlü, her şeyden önce tamamen Kur'an'ın anlaşılması yönü ile ilgilenmeli, estetik güzelliği ve edebi üstünlüğü, belagati gibi yönleri ile vakit kaybetmemelidir." (Rahman, 1996: 34,35). Bazı araştırmacılar ise, klasik tefsir usûlünün genel karakterinin 'metin çözümlemesi' olduğunu ve tefsir metodolojisinin

Turkish Studies

temel olarak Kur'an'ın anlaşılmasının bu kısmı ile ilgilendiğini ve ilgilenmesi gerektiğini belirtmektedir. (Paçacı, 1995: 85).

Tefsir ilminin bir metodolojisi bulunmadığını ve Kur'an ilimlerinin bilgi yığından öte bir anlam ifade etmediğini söyleyenler için, Kur'an-ı Kerim'i anlamaya ve yorumlamaya yönelik olması gereken tefsirlerin de büyük bir kısmı sadece gramer tahlilinden ibaret görülmüş, Kur'an, gramer ve hitabet süprütüleri altında gömülü kalmaya mahkûm edildiği iddia edilmiştir. Kur'an'ın, bizzat kendi başına! Hiç bir zaman medreselerde tedrisat konusu olmadığı söylenebilmiştir. (Karataş, 2015: 90). Bu düşünme ve eleştiri biçimiyle, geleneksel ilimler amansız bir eleştiriye tabi tutulmuştur.

Bu söylenenler gerçeği ne kadar yansıtmaktadır? Bütün bunlar bir hakikatin ortaya çıkarılması çabaları mı? Yoksa bazı ön kabulleri ve önyargıları haklı kılmak için başvurulmuş öncüller midir? Gerçekten gelenek bize hiçbir metot ve yöntem önermemiş midir? Gelenek ve gelenek içerisinde oluşturulmuş olan ansiklopedik eserlere bir bütün olarak hakkıyla değerlendirilebilmiş midir? Bu eserlerin bir yöntem önermediği ne derece doğrudur? Bu eserlerde işlenen konular disiplinler arası verilerin yardımıyla çözümlenebilmiş midir? Biz öyle düşünüyoruz ki, klasik eserlerimiz çok genel yargılarla mahkûm edilmiş, bakışlarımız bu mahkûmiyetle şekillenmiştir. Hâlbuki yeni yöntemler yaratmak ve ilkeler geliştirebilmek, zengin kültür birikimlerine dayanan, yine bu ansiklopedik eserlerden yararlanmakla mümkün olabilecektir. Bilim insanlarına düşen eskiyi yok saymadan yeni yöntemler geliştirmek olmalıdır.

Biz bu çalışmada belagat teorisinin Kur'an'a uygulanma biçimi olan üslûbu'l-Kur'an'dan ve bu üslûbun temel dayanaklarından bahsedeceğiz. Bu gün bizce öncelikli olarak yapılması gereken ilk iş, mealler furçasına bir yenisini eklemek ya da yorum adına onlarca cilt tefsir yazmak değil, Kur'an dilinin ve üslûbunun kendine mahsus özelliklerini ortaya koymak olmalıdır. (Cündioğlu, 1988: 127). Çünkü Kur'an, edebî üslûp ve dile dayanan bir metindir. Muhatapları üzerindeki etkisini, büyük ölçüde üslûp öğeleri ile şiir ya da nesir nitelikli dilsel yapıları çerçevesinde icra etmektedir. Edebiyatın ve belagatin bize sunduğu imkânlar dâhilinde çözümlenmesi gerekmektedir. (el-Hûli, 2006: 51; el-Hûli, 1995: 67).

Bu çalışmadaki temel amacımız klasik Kur'an ilimleri kitaplarımızdaki bilgileri/usûl-ü tefsirimizi bugün yararlanabilir bir tablo haline getirme yönünde çaba sarf etmektir. Üslûbu'l-Kur'an özü itibarıyla dilbilimsel bir yöntemdir ve ilkelere dayalı bir tefsir ilminin imkânını bize sunmaktadır.¹ Şimdi burada öncelikli olarak, Klasik tefsir usûlünde olmayan ancak İslami metinleri anlama metodolojisi olarak teklif edilen çağdaş bazı yöntemlerden bahsederek bunlar üzerinde kısaca durmak istiyoruz.

1. Anlam ve Çağdaş Anlama Yöntemlerine Kısa Bir Bakış

Arapça lügatler, Türkçe "anlam" kelimesinin karşılığı olan "mana" kelimesinin üç anlama geldiğini belirtmektedir. Bunlar: Bir şeye hırsla ve aceleyle yönelme, boyun eğme, herhangi bir şeyin tefsiri anlamadır. (Faris, 1969: 146). Erken İslami dönemlerde "tefsir" ile eş anlamlı kullanılan "mana" kelimesi giderek "meani" ismi altında, sonraki dönemlerde müstakilleşecek olan belagat ilminin bir alt birimi haline dönüşmüştür. Bu aşamada artık meani içinde mütalaa edilen mana, tefsir ve te'vil'den farklı bir mecrada seyretmiş, kutsal kitaptan ve ilahiyat kitaplarından koparak edebiyat kitapları arasında neşv-ü nema bulmuştur. Mana ve meani'nin, ilahiyat kitaplarından edebiyat kitaplarına doğru takip etmiş olduğu seyir bize hermenötik tarihinde de vaki olan benzer seyir

¹ Bu konuyu klasik dönemde sadece Zerkeşi müstakil bir başlık altında ele almıştır. Zerkeşi, Kur'an ilimlerini anlattığı ansiklopedik eserinin kırk altıncı bölümünü "fi üslûbi'l-Kur'ân ve funûnihi'l-belâgiyye" adıyla Kur'an üslûbuna, ayırmış, bu başlık altında daha çok Kur'an'daki belagat sanatları üzerinde durmuştur. Bu bölüm hâlâ bâkir bir alan olarak araştırmacıların ilgisini beklemektedir.

çizgisini anımsatmaktadır. "Mana" ile "mananın manası"nı nüanse eden Abdulkahir el-Curcani 'ye göre mana, lafzın hiç bir aracı olmaksızın vermiş olduğu ilk anlamdır. Mananın manası ise, lafızdan hareketle bir mananın akdedilmesinden sonra bu mananın bizi bir başka manaya vardırmasıdır. (İnam, 2001: 86).

“Anlam”, kullanımı 20. yüzyılın başlarından bu yana yaygınlık kazanan bir sözcük olmasına karşın, anlam ve anlamın anlamı gibi kavramlar ilk başlangıçlarından bu yana felsefenin temel konuları arasında yer aldığı söylenebilir. (Tepe, 2008: 2; Grünberg, 1970: 1). Biz dilbilimin bize sunduğu imkânlar üzerinden meseleye değinmekle yetineceğiz.

Dil bilgisi çalışmalarında ses, şekil ve cümle bilgisinden sonra anlamın anlamını inceleyen anlam bilgisi (<Yun. semantikos [<semiotikos “işaret ilmi”] “manalı, gizli anlamı olan/İng. significant” kelimesinden gelir. Vurgu gibi anlamı etkileyen her şey anlam bilimi ile alakalı olabilir. İlmü“l belâga (retorik, hitabe) etkileyici konuşmayı temin ettiği için anlam bilimi konularına dâhil edilmiştir. “Sembol, gönderge, sözcükler ve sözlükbirim (<İng. lexeme), düz anlam, yan anlam, dolaylı anlatım, iki anlamlılık, mecaz, teşbih, anlam bilgisi alanları, eş anlamlılık, zıt anlamlılık, eş dizimlik, ifade ve deyim, anlam değişikliği, köken bilgisi çok anlamlılık, eşadlılık, eş yazımlık ve sözlükçülük” anlam bilimiyle bağlantılı konulardan bazılarıdır. Göstergelerle, ya da sözlükler ve önermelerle, onların dile getirdiği anlam arasındaki bağlantıyı inceleyen bilgi dalına anlam bilimi deniyor. İslam ilimlerinde buna ilmü“l-meânî (sözün duruma ve gereğine göre söylenmesi ilmi) denir. Belâğat ilmi (sözün açık, uygun ve duruma göre uygun söylenmesi ilmi) de anlam bilimiyle alakalıdır. Buna (anlam bilimine) düşüncelerin, duyguların anlatımında tutulacak yolları gösteren beyan ilmi ve duruma uygun açık ve düzgün sözcükler yanında sözü süslü söyleme yollarını öğreten bedî,, ilmi de eklenebilir. (Hazar, 2013: 137).

Anlam sorunu dile ilişkin bir sorundur, ama yalnız dil içinde kalan bir sorun değildir. Dil ile dil dışı arasındaki bağlantıda kök bulan bir sorundur. Bu hem teorik alana hem de pratik alana ilişkin anlam tartışmaları için geçerlidir. İlişkinin bir ucunda dil, dilsel öğeler bulunurken, öbür ucunda şeyler, nesnelere, etkinlikler ya da yaşam vardır. Sözcüğün gösterdiği şeyle ilişkisinde, ama sözcükten ayrı, kendi başına var olan bir şeyle –bu şey de bir sözcükle dile getirilmiş olsa bile- ilişkisinde ortaya çıkmaktadır anlam. Bu nedenle temelde anlam sorunu bir dil sorunu olarak görülse bile, yalnız dil içinde kalan yalnızca dilbilgisel, gramerle ilgili bir sorun değildir. Anlam, dil ve dille uzanılmaya çalışılan dil dışı arasındaki bir sorundur. (Tepe, 2008: 1).

Çağdaş anlama yöntemlerinden biri için kullanılan Hermenötik kavramı, Yunanca bir fiil olan ve genellikle "yorumlamak" olarak tercüme edilen hermeneuein'den ve isim olarak da "yorum" anlamındaki hermeneia'dan gelmektedir. Bu iki kelimenin kökleri ile onların antik kullanımda taşıdıkları üç yönlü temel anlamları teoloji ve edebiyat yorumunun tabiatına dair ışık tutmaktadır. Hermeneuein ve hermeneia kavramları antik çağlardan günümüze kadar gelebilen birçok metin içerisinde değişik kalıplarda gözükmektedir. (Richart A, 2008: 39). Yunanca bir kelime olan hermeios antik şehir (Delphi) kilisesinin rahibine işaret etmektedir. Bu kelime ve daha yaygın olan fiil hermeneuein ile isim hermeneia belki de bu kelimelerin kendi isminden türediği (veya tam tersi?) hızlı hareket edebilen elçi-Tanrı Hermes'e kadar dayanır. Hermes'in, insan anlayışının haricinde olan bir şeyi insan zekâsının kavrayabileceği şekle sokma fonksiyonu ile alakalı olarak zikredilmesi manidardır. Kelimenin farklı formları da anlaşılamayana anlaşılır hale getirmek sürecine imada bulunur. Yunanlılar Hermes'in, dili ve yazmayı -insan anlayışının manayı alıp başkalarına aktarabilmesine yarayan araçları keşfettiğine inanırlar.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/27

Hermes'le ilişkilendirilen bu "anlayışa gelme'ye ait aracılık ve mesaj getirme süreci, hermeneuein ve hermeneia'nın antik çağda kullanılan üç temel anlam yönlerini: hepsini de içerir. Bir örnek olması maksadı ile fiil halini (hermeneuein) ele alırsak bu üç yön: (1) kelime şeklinde seslice ifade etmek, yani "söylemek"; (2) açıklamak, bir durumu açıklamak ve (3) tercüme etmek, yabancı bir dilden tercüme etmek gibi." Bu üç mananın hepsi de İngilizce bir fiil olan "to interpret," (yorumlamak) ile anlatılabilir; ancak bunların her birisi yorumlamanın özel ve anlamlı bir yönünü oluşturmaktadır. O halde yorumlama, hem Yunanca ve hem de İngilizce kullanımı içerisinde oldukça değişik üç meseleye işaret etmektedir: sözlü telaffuz, aklî bir açıklama ve diğer bir dilden tercüme. Bu durumda da aslî "Hermes süreci" nin devreye girdiği fark edilebilir: Her üç durumda da yabancı, ilginç, zaman, yer veya deneyim ciheti ile ayrı bir şey, bilinen, mevcut, anlaşılabilir hale getirilmektedir; sunuşu, açıklamayı veya tercümeyle gerektiren bir şey bir şekilde "anlaşılır hale getirilmekte", "yorumlanmaktadır." (Richart A, 2008: 63). Terim bu anlamını ortaçağ boyunca korumuştur. (Cevizci, 1999: 413).

Hermenötik teriminin kavramsal anlamı modern dönemdeki uygulamalarda 18. ve 19. Yüzyıllardan başlayarak, Alman filozoflardan; Schleiermacher, Wilhelm Dilthey, Martin Heidegger, Gadamer ile; İtalyan Emilio Betti, Fransız Paul Ricoeur ve Amerikalı E. D. Hirsch'in etkileriyle genişlemiş, ilahiyat alanından daha geniş bir alana intikal ederek tarih, sosyoloji, antropoloji, estetik, edebiyat eleştirisi ve folklor gibi bütün insan bilimlerini kapsar hale gelmiştir. İlahiyat alanında hermenötik terimi, yorumcunun dinî metni (kutsal kitabı) anlamaya çalışırken izlemesi gereken kaide ve ölçütleri ifade etmek üzere kullanılmıştır. Bu anlamıyla hermenötik, exegesis terimi ile ifade edilen "tefsir"den/yorumdan farklılık arz eder; zira exegesis terimi tefsirin/yorumun bizzat kendisine ve tatbikatına dair tafsilatlara işaret ederken hermenötik terimi "yorum teorisi"ne işaret eder. Ayrıca İslam geleneği içindeki "yorum" meselesinin Hristiyan geleneğindeki farklı olduğunun belirtmek gerekir. Zira Hristiyanlıkta vahyin kendisi İsa olduğu için, yorum, her zaman bizzat metnin "oluşturulması" anlamını taşır, İnciller, onları yazan havarilerin İsa ve vahiy yorumlarıdır. (Zeyd, 2014: 238-239; Gemuhluoğlu, 2012: 175).

Modern dönemde hermenötiğin gelişimine bağlı olarak en azından altı değişik anlamıyla karşılaşmaktayız. Hermenötik alanı (kabaca ve kronolojik olarak) şöyle tanımlanmıştır: 1. Kutsal metin tefsirinin teorisi; 2. Genel filolojik metodoloji 3. Linguistik anlama bilimlerinin hepsi; 4. Geisteswissenschaften (insanlığın sanat, aksiyon ve yazılarını anlamaya yönelik tüm disiplinler)'in metodolojik temeli; 5. Varoluş ve varoluşsal anlama fenomenolojisi; 6. İnsanların mit ve sembollerin arkasında yatan manalara ulaşmak amacı ile kullandıkları hatırlanabilir ve kültür karşıtı olan yorumlama sistemleri (Richart A, 2008: 63).

Bu tanımlar sadece tarihî bir dönemi belirtmezler; her birisi yorum problemlerinin önemli bir "anına" veya yaklaşımına işaret ederler. Bunlar kutsal metinle ilgili, felsefî, bilimsel, geisteswissenschaftliche, varoluşsal ve kültürel vurgularıyla isimlendirilebilir. Temelde bunların her birisi hermenötiğin ele alındığı bir bakış açısını temsil etmekte ve yorumlama eylemi ve özellikle de metin yorumunun farklı ama kabul edilebilir bir yönüne ışık tutmaktadır. (Richart A, 2008: 41).

Anlam konusu dilbilimde semantics (anlambilim) ve pragmatics (edimbilim) alt başlıkları ile ele alınır. Anlambilimin bazı tanımlarında bağlam dikkate alınmaz ve onun bağlamdan bağımsız olarak salt cümlenin, kelime topluluklarının ve kelimelerin anlamı ile ilgili olduğu belirtilir. Bu tanımlarda dil kullanıcıları, kullanım ortamları ve amaçları dikkate alınmaz. Anlamın soyut bir biçimde zihinde oluşumu ve nesne ile onun simgesel tasarımı arasındaki ilişki üzerinde durulur. Edimbilim ise bağlamdaki ya da kullanımdaki anlam şeklinde yaklaşılır ve bir bağlamda kullanılmış dilin anlamıyla uğraştığı vurgulanır. Anlam ancak ve ancak bir bağlamda var olabilir. (Çakır, 2004: 245-246).

Turkish Studies

İşaret sistemleri açısından syntax, semantics ve pragmatics üçlüsü şu şekilde ilişkilendirilmektedir: Syntax, işaretler arasındaki düzen ilişkisini; semantics, işaret ile onun anlamı arasındaki ilişkiyi; ve pragmatics, işaret ile onu algılayan ve yorumlayan arasındaki ilişkiyi inceler. Trafik lambaları örneğiyle açıklayacak olursak; üç rengin sırasını ve düzenini syntax (kırmızı > sarı > yeşil); her bir rengin anlamını semantics (kırmızı “dur”, sarı “hazır ol”, ve yeşil “geç”); ve kişinin her bir rengi gördüğünde sergilediği davranışı pragmatics (kırmızıda durur ya da başka bir şey yapar, sarıda hazır olur ya da başka bir şey yapar ve yeşilde geçer ya da başka bir şey yapar) inceler. Bir işaret çeşidi olan simge yoluyla işleyen dile bu mantıkla bakılırsa, dil simgelerinin diziliş, düzen ve sıralarını syntax’ın, dil simgelerinin anlamlarını semantics’in, ve dil simgelerinin kullanıcılarla ilişkisini pragmatics’in ele aldığı görülür. (Çakır, 2004: 246). Göstergebilim/semiyotik (semiotics, semiology), en genel ve en bilinen tanımıyla göstergeleri ve gösterge dizgelerini inceleyen bilimdir. Ancak bu tanım, göstergebilimin ele aldığı konuya göre yapılmış bir tanımdır. Göstergebilim kullandığı metoda göre de tanımlanabilir. Buna göre göstergebilim, dilbilimsel metotları nesnelere uygulayan, her şeyi (oyunlar, jestler, yüz ifadeleri, dini ayinler, edebiyat eserleri, müzik parçaları...) dile tasvir etmeye ve dilsel olmayan bütün olguları da dil metaforuna/mecazına dönüştürerek açıklamaya çalışan bir bilimdir.

Göstergebilimin temel konusunu oluşturan “gösterge”yi (sign) anlamadan göstergebilimi anlamak imkânsızdır. Gösterge, “genel olarak bir başka şeyin yerini alabilecek nitelikte olduğundan kendi dışında bir şey gösteren her türlü nesne, varlık ya da olgu”dur. Daha geniş bir tanımla, gösterge, insanların bir topluluk yaşamı içinde birbirleriyle anlaşmak amacıyla yarattıkları ve kullandıkları doğal diller (Türkçe, İngilizce, Fransızca Arapça vb.), çeşitli jestler (el, kol, baş hareketleri), sağır-dilsiz alfabesi, trafik işaretleri, bazı meslek gruplarında kullanılan flamlar, reklam afişleri, moda, mimarlık düzenlemeleri, yazın, resim, müzik gibi çeşitli birimlerden oluşan ve ses, yazı, görüntü, hareket gibi gereçler vasıtasıyla gerçekleşen izgelerin oluşturduğu anlamlı bütünün birimleridir. Mesela bir tablodaki bir renk ögesi ya da bir figür bir gösterge olarak değerlendirilebileceği gibi, bir yazınsal yapıtta bir kahramanın amacı ya da davranışı veya moda açısından bir bluz, bir etek, bir kazak vb. çevresindeki öbür birimlerle ilişkiye girmiş bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Sonuçta göstergebilim, sadece dilsel göstergeleri değil, temsilî olan ve anlamlı bir bütün oluşturan her şeyi inceler. Bütün bu göstergeleri de dört şekilde inceleyebilir: Öznel bir gösterge türü olarak göstergeleri araştırır, göstergelerin anlamını araştırır, göstergelerin kullanımı üzerinde odaklanır, göstergelerin etkileri üzerinde odaklanır.

Göstergebilimin gösterge ve gösterge dizgelerini incelediği üzerinde bütün araştırmacılar mutabıktır ancak göstergebilimin bir bilim olup olmadığı konusunda tartışmalar vardır. Bir kısım araştırmacı göstergebilimi “göstergelerin bilimi” diye tanımlarken, bazı araştırmacılar henüz bir yöntem birliğinin oluşmadığını söylemektedirler. Çünkü çoğunluk tarafından kabul görmüş teorik modelleri ya da deneysel yöntemlerini bulunmadığı için göstergebilimi kendi içinde bir bilim değil, bilimler arası bir inceleme yöntemi, bilimsel bir tasarı ve henüz gelişimini tamamlamamış bir yaklaşım olarak görürler. Zira göstergebilim kuramcıları hâlâ göstergebilimin alanını ve genel ilkelerini belirlemeye çalışmaktadır. (Vardar, 2001: 86; Vardar, 1988: 111; Yücel, 2001: 9; Saussure, 2001: 46).

2. Üslûp Kavramı ve Üslûbu’l-Kur’an

Üslûp, sözlükte “izlenen yol, benimsenen tarz” anlamına gelmektedir. (Manzur, Tarihsiz: 456). Dil ve edebiyatta üslûp kişinin kendi duygu, düşünce ve heyecanlarını dile getirme şekli, dili kullanma biçimidir. Bu bakımdan üslûpbiliminin (stilistik) ilgi alanı yazarın dil malzemesini kullanırken gramer ve dizim kurallarının, belagat esaslarının icrasında gösterdiği biçimsel-bireysel özellikleri incelemektir. Üslûp incelemesi gramer, belagat ve edebî tenkidin verilerine dayanarak yazarın kelimeleri konuya uygun biçimde seçme ve kullanma tarzı, terkip ve cümleleri oluşturma

biçimi, îcâz-ıtnâb gibi belagat türlerinde gösterdiği özgünlükleri ve bireysel nitelikleri irdeler. Üslûp ayrıca yazarın diliyle, kullandığı dilin kuralları arasındaki sapmaların toplamı ve bu sapmaların eserin konusu ve amacı bakımından yerinde ve özgün olması demektir. Böylece üslûp hem teknik hem estetik bütünlük arz eder. İbn Haldûn'a göre üslûp zihinde ve hayalde beliren sûretleri kelime ve terkip kalıplarına dökme tarzı, dokuma biçimi, onlardan özgün bir yapı oluşturma yöntemidir. Üslûbun karakteristiği estetikdir. Bu da parlak hayal ve ince tasvire, nesnelere arasında sezilmesi güç ortak noktaları keşfederek aralarında benzerlik ilgisi kurma, soyuta somut elbisesi giydirme, somutu soyut kıyafetine sokma gibi belagata dayalı tasarruf ve becerilere dayanır. (Durmuş, 2012: 382). Arap edebiyatında ve ulûmu'l-Kur'an eserlerinde üslûba dair bilgiler belagat ve edebî tenkit eserlerinde dağınık vaziyette ele alınmıştır. Üslûp konusuna ilk değinenlerden olan Abdülkâhir el-Cürçânî Delâilu'l- İ'caz'ında, üslûbun güzelliğini yerine / makamına göre uygun kelime seçiminde görür. (Durmuş, 2012: 383).

Üslûbü'l-Kur'an, terim olarak sözün dizilmesinde ve lafızların seçilmesinde izlenen metodu ifade eder. Üslûbü'l-Kur'an'la kastedilen de gerek kelimelerin seçimi gerekse cümle yapısında Kur'an'ın kendine özgü anlatım tarzıdır. (Zerkani, 1988: 303). Kur'an-ı Kerîm, söz sanatlarında maharet göstermenin revaçta bulunduğu ve edebî zevkin üst seviyeye ulaştığı bir ortamda inmiştir. Böyle bir ortamda Kur'an daha ilk nâzil olduğu günlerde, Arap yarımadasında görülen sözlü ya da yazılı anlatım şekillerinden farklılığı ve bilinen edebî türlerden hiçbirine benzememesiyle dikkat çekmiştir. İnanç ve ibadet esaslarından ahlâk prensiplerine, insanın psikolojik yapısından gayb âleminin özelliklerine, önceki kavimlerin kıssalarından kevnî hadiselerle kadar farklı konularda ilgi çekici ve etkili bir ifade tarzına sahip olmuş, gerek kendisine inananlara gerekse inanmayanlara yönelik hitaplar değişik anlatımlarla ortaya konmuştur. Bazı âyetlerin tamamının ya da bir kısmının usanç vermeyecek şekilde tekrarlanması, anlatımda soru ve cevap yöntemine, yemin, istifham ve tekit gibi unsurlara yer verilmesi, darbimesel ve kıssalarla bazı prensiplerin ve metafizik gerçeklerin somut hale getirilmesi bu bağlamda zikredilebilir. Muhtevası yanında dili ve üslûbu açısından Kur'an'ın farklı bir yapıya sahip olduğu muarızları tarafından da kabul edilmiştir. (Kur'an: 74/11-25). Kur'an'ın üslûbunda görülen lafız ve mâna dengesi, onun gönüller üzerindeki etkisi, ses ve terkip nizamında ortaya konan âhenk, akla ve duyguya aynı zamanda hitap etmesi gibi özellikler kaynaklarda üzerinde durulan hususlardır. (Mertoğlu, 2012, s. 382). Bununla birlikte klasik dönemde sadece Zerkeşî (794/1391) konuyu müstakil bir başlık altında ele almıştır. Zerkeşî, Kur'an ilimlerini anlattığı ansiklopedik eserinin kırk altıncı bölümünü Kur'an'ın üslûbuna (fî üslûbi'l-Kur'an ve fûnûnihi'l-belâğıyye) tahsis etmiş, bu başlık altında daha çok Kur'an'daki belagat sanatları üzerinde durmuştur.

3. Üslûbü'l-Kur'an'ın Dilbilimsel Boyutları; Belağat: Meani, Beyan, Bedii

Belagat, alanında ortaya çıkan çalışmalar ve onların dayandığı epistemolojik sistem, Kur'an'ın dile özgü bir "metin" olarak ele alınmasına bağlı olarak gelişmiştir. Dolayısıyla Kur'an metninin anlaşılmasına yönelik geliştirilen teoriler, diğer metinlerin biçimsel özellikleri kadar anlaşılmaları için de temel teşkil etmektedir. (Gemuhluoğlu, 2012: 175). Gelenekte belagat; "sözün fasih olmakla beraber muktezayı hal ve makama uygun ve mutabık olmasıdır" (Mevlevî, 1973: 25). Sözün fasih olması, ifadenin kusurlu olmamasıdır. Hâlden maksat; kelamın söylenmesini gerektiren hususi sebeptir. Hal'in muktezası ise bu muteber hususiyetlerin icaplarıdır. Bunlar muhatabın zihni durumuyla yakından ilgilidir. (Bilgegil, 1989: 21).

Bir dildeki gramerin amacı, dilin kurallarını çıkarma ve ortak kullanıma dayanarak onu düzenlemektir. Dolayısıyla gramerin en büyük amacı, dili bozulmaktan korumak ve onun en asil görevi olan iletişimi doğru bir şekilde sağlamaktır. Arap dilbiliminin bir parçası sayılan ve bu alanda büyük başarılar sağlanmış olan ilimlerden biri de Belagat (retorik) ilmidir. Bu ilmin görevi ise, dil kullanımındaki özel yolları belirtmek ve ifade etmede iletişimi aşır, konuşanı etkileme ya da karşı

tarafı ikna etmesi mümkün olacak yöntemleri tasnif etmek şeklinde dile getirilmiştir. Dolayısıyla Belagat gramerin aksine, özel bir kullanımdan yola çıkar. Her ne kadar ilk çıkış noktası kullanımda olan dil ise de sonuç olarak, kendisi için kullandığı dil herhangi bir dil değil, özel yöntem ve üslupları olan bir dildir. (Çıkar, 2001: 264).

Kur'an ilâhî kaynaklı dile özgü bir olgudur. Arapça olması ve indiği toplumda Arapçayı en üst düzeyde kullanmış olması, Kur'an'a edebî bir metotla ve edebiyatın incelikleriyle yaklaşılmasını zorunlu kılmaktadır. (el-Hûli, 1995: 90). Bu zorunluluk Kur'an'ın hakikat, mecaz, teşbih, istiare, kinaye, ta'riz vb. açılardan içerdiği incelikler kavrandıktan sonra daha da belirginleşmektedir.

Üslûp, Kur'an dilinin kendine özgü kullanımını ifade etmek için kullanılan bir kavram olması nedeniyle, üslûp ancak metni esas alan dilbilimsel bir yöntemle anlaşılabilir. Bu nedenle bir metin üzerinde konuşabilmek, o metinle ilgili, dilbilgisinin fonetik, morfoloji, etimoloji, semantik ve sentaks gibi en temel bölümlerini bilmeye bağlı bulunmaktadır. (Ergin, 1990: 69-70). Bilindiği üzere dilbilim çalışma alanı olarak daha çok cümleyle ilgilenirken, üslûp incelemesinde aynı dil malzemesinin metin adı verilen bir bağlam içinde kazandığı söz değerine yönelmek gerekmektedir. Meâni, beyan ve bedîf başlıkları altında verilen örnekler Kur'an üslûbuna nüfuz etmemizi temin etmeyi amaçlamaktadır.

3.1. Meânî İlmî ve Üslûbü'l-Kur'an

Meânî, kelâmın/sözün yerinde kullanılmasını, muhatap veya konuşanın durumuna uygun olarak ifade edilmesini sağlayan ve cümlelerin dil kuralları çerçevesindeki değişikliklerinden bahseden bir ilimdir. Kısaca meânî, belagatin cümle ile ilgili bahislerini konu edinir. Cümle şekilleri, kullanışları ve nasıl konuşulması gerektiği ile ilgili kâideleri inceler. Meânînin ele aldığı konular, dilbilgisinin ve dilbilimin birçok konusu ve yaklaşımı ile uygunluk göstermektedir. (Saraç, 2001: 53; Kıran, 2002: 230-256). Bu ilmin temelini isnâd oluşturur. Meani ilminde cümlelerin diğer bir adı da isnattır. Yükleme müsned, özneye de müsnedün ileyh denir. Meânî ilmîne göre, bir söz/kelam ya haber ya inşâdır. Yani söylenen söz hariçte bir gerçekliğe işaret eder ya da etmez. Gerçekliğe işaret edip doğrudur veya yanlıştır, diye hüküm verdiğimiz ifade haber, diğeri inşâdır. (Saraç, 2001: 53).

3.1. 1. Haber

Haber, doğru veya yalan olma ihtimali olan hüküm bildiren bir sözdür. Verilen haber gerçeğe uygunsuzsa doğru, değilse yalan hükmüne varılır. Örneğin 'Bugün Sivas'a kar yağdı' diyen birisi hakkında kar gerçekten yağmış ise sâdik, yağmamışsa kâzib hükmü verilir. Haber cümlesi, isim ve fiil cümlesi olmak üzere iki yapıdan oluşur ve muhataba ya bilmediği bir konuda bilgi vermek ya da konuşanın, muhatabın bildiği bir konuyu tekrar etmesi için kurulur. Bu amaçların ilkinde fâide-i haber (haberinin yararı), ikincisine lâzım-ı fâide-i haber (haberinin yararının gereği) adı verilir. Mesela, öğretmenin öğrencilerine "Hz. Muhammed'in (a.s) vefatından sonra Hz. Ebü Bekir halife olmuştur. Daha sonra da Hz. Ömer bu göreve gelmiştir" bilgisini vermesi fâide-i haberdir. Çünkü bu sözün söyleniş amacı, bilgilendirme ve öğretme; alış amacı ise, bilgilenme ve öğrenmedir. Gece gündüz ilim uğruna çalışan, çaba gösteren bir araştırmacıya "Her gün çok çalışıyorsun" denilmesi lâzım-ı fâide-i haberdir. Çünkü mesajı göndermek isteyen kişi, alıcının daha önceden bildiği, vakıf olduğu bir yargıyı/konuyu, onunla tekrar paylaşmakta ve tekrarlamaktadır. Faide-i haber, haberi cümle üslûbunun esas amacıdır. Haber cümlesi bazen teşhîd (harekete geçirmek), tahassür ve teessüf (üzüntü ve hayıflanma), tevbih (azarlama), istirham (merhamet dilemek), dua ve beddua, emir ve nehiy, va'ad ve vaîd gibi amaçlar için de kullanılır. Bu durum sözün siyâk ve sibâkından anlaşılır. (Ertuğrul, 2015: 159; Özdoğan, 2011: 6-7; Karamollaoğlu, 2013: 38-39).

Meâni âlimleri, bilgiyi kabul ya da ret etme hususunda muhatapların üç durumda bulduklarını ifade etmişlerdir. Muhatap, bilgi karşısında üç durumda olduğuna göre, bu durumlara göre söylenecek ifade biçimleri de farklı olacaktır. Yani gönderilenin/alıcının durumuna göre üslup belirlenmektedir. Cümlenin tekit edilip edilmemesi ve tekit edilme derecesi, bu ifade biçimlerini şekillendirmektedir. Bu konu, Kur'an üsluplarının en önemlilerinden biri olan tekit konusunu içermektedir.

Muhatabın bilgi karşısındaki durumları şu üç cümle çeşidiyle tanımlanmaktadır:

a) İptidai cümle, muhatabın zihni boş yani konu hakkında hiçbir bilgi, tereddüt ve kuşkusu yoksa bilgi vermek için vurgu yapmadan kurulan cümledir. **إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ** “Hani onlara elçiler gelmişti” (Kur'an: 39/13). Ayet-i kerimesi gibi. Bu anlatım biçimi muhatabın zihninde söylenen sözle ilgili bir bilgisinin olmaması ve itiraz etme durumunun bulunmamasını ifade eder. Sözü söyleyen kişi, muhatabın zihninde söyleyeceği bilginin olmadığını ve bu bilgiye herhangi bir itirazının söz konusu olmadığını tasarlayarak söyler. Bu tıpkı bir öğretmenin öğrencilerine ders anlatması gibidir. Allah'ın, kendini, kâinatı anlatması, tanıtması bilgi vermesi iptidai cümle çeşidindedir.

b) Talebî cümle, muhatabın zihninde kuşku ve tereddüt varsa verilecek bilginin aklına yatması için pekiştirilerek kurulmuş cümledir. **إِنَّا إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ** “Şüphesiz ki biz size gönderilmiş elçileriz” (Kur'an: 39/14). Ayet-i kerimesi gibi. Muhatapta bir konu hakkında kısmi tereddüt durumu söz konusu ise bu tür ifade biçimi kullanılır.

c) İnkârî cümle ise, muhatabın zihninde kuşkudan öte inkâr varsa tepki derecesine göre bir veya birkaç tekit edatıyla kurulan cümledir. **رَبَّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ** “Rabbimiz biliyor ki biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz” (Kur'an: 39/16). Ayet-i kerimesinde olduğu gibi. . Muhatapta bir konu hakkında kesin inkâr ve ret durumu söz konusu ise bu tür ifade biçimi kullanılır. **إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ** (Kur'an: 52/7). Ayetinde olduğu gibi. Kuran-ı Kerim'deki ayetlerin/cümlelerin önemli bir kısmı bu üç üslupla gelmiştir. Belagat bilginleri, bu üç durumda bulunan kimselere söylenecek ifade biçimlerini tekit edatlarının kullanılıp kullanılmaması açısından ele almışlar ve tekit edatlarının muhatapları ikna etme ve anlama katkısı açılarından başat rolü oynadığını tespit etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim talebî ve inkârî haberi tekit (pekiştirme) için birçok edat kullanmıştır. (Özdoğan, 2011, s. 21-25; Osman Ertuğrul, 2015, s. 160-161; Karamollaoğlu, Kur'an Işığında Belagat Dersleri, Meâni İlmi, 2013, s. 51-66).

Haber cümlesi Kur'an'da şu anlamlarda kullanılmaktadır: Taaccüp: “O ne büyük bir kelime ki ağızlarından çıkıyor, sırf bir yalan söylüyorlar” (Kur'an: 18/5; 61/3; 2/28). Emir: “Anneler evlatlarını emzirirler...” (Kur'an: 2/233). İfadesi ayetin siyak ve sibakına göre “emzirsinler” anlamındadır. (Zerkeşi, 1988: 334). Nehiy: “Ona tertemiz temizlenmiş olanlardan başkası el süremez” (Kur'an: 56/79). Va'd: “Biz onlara hem dış dünyada hem de nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz...” (Kur'an: 41/53). Va'id: “Zulmedenler yakında nasıl bir devrime uğrayıp devrileceklerini bileceklerdir.” (Kur'an: 26/227). İnkâr ve Ayıplama: “(Azabı) tad, zira sen kendince üstün, şerefliydin” (Kur'an: 44/49). Dua: “Sade sana ederiz kulluğu/ibadeti ve sade senden dileriz /inayeti/yardımlı” (Kur'an: 1/5 (Zerkeşi, 1988: 334).

3.1.2. İnşa

İnşa, dış dünyada olup bitenleri değil de yapılması ya da yapılmaması istenenleri ve istenmeyenleri belirten tasarım cümleleridir. Bu tür cümlelerde kelâmın hariçte bir nispeti yoktur. Söz hakkında doğrudur ve yanlıştır diye bir hüküm verilmesi mümkün olmayan, emir, nehiy, şart, tasarı veya istek içeren dilek cümlesine inşa denir Bu cümleler niyet ve duygu ifade eder. Bir ifadenin inşa olmasını o ifadenin dile getirilmeden önce hariçte bir gerçekliğinin olmaması belirler. Dile

getirildikten sonra muhatabın o ifadeden bir netice çıkarması dikkate alınmaz. (Saraç, 2001: 60). İnşa (dilek kipi), talebi (talep bildiren) ve gayr-ı talebi (talep bildirmeyen) olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmektedir. Biz burada Kur'an'da daha çok örneği geçen talebi inşa üzerinde duracağız. Talebî inşa; söylendiği anda henüz meydana gelmemiş bir fiilin yapılmasını isteyen cümledir. (Karamollaoğlu, 2013: 119). Bu ise, emir, nehiy, soru, temenni ve nidâ ile yapılır.

3.1.2.1.Emir

Emir; makam bakımından yukarıda olan bir kişinin daha alt seviyede olan birinden henüz yapılmamış bir fiilin yapılmasını istemektir. (Karamollaoğlu, 2013: 121). Emir için dört ayrı kip vardır. Bunlar; emir fiili (emr-i hâzır), başında emir lâmanı bulunan müzâri fiil (emr-i ğâib), emir manasına gelen isim fiil ve emir fiili yerine kullanılan masdardır. (Karamollaoğlu, 2013: 121). Emr-i Hâzır: “وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ” (Kur'an: 2/43). Emr-i Ğâib: “لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ وَمَن قَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ” (Kur'an: 65/7). İsim Fiil: “يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَن ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ” (Kur'an: 5/105). Mastar: “لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَيَالِ الَّذِينَ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ” (Kur'an: 2/83).

Emir kipi bazen dua (Kur'an: 3/193; 27/19; 20/25, 29; 31/28), iltimas (Kur'an: 20/94), temenni (Kur'an: 23/107), tehdit (Kur'an: 6/158; 39/8; 41/10), ta'ciz- aciz bırakma, bir şeyi yapmaktan mahrum etme- (Kur'an: 2/23, 3/168; 10/38; 55/38), teshir-alay etme ve küçümseme- (Kur'an: 10/80; 11/32; 2/65), ibâhe (Kur'an: 62/10; 2/187; 24/33), ihâne-muhatabı hor görme ve küçümseme- (Kur'an: 44/49; 17/50; 78/30; 4/138), irşâd (Kur'an: 2/282; 7/199) ve te'dib gibi amaçlar için yapılır. Bu durumda emir, asıl anlamından çıkar ve sözün siyak ve sibakından anlaşılan bu tür anlamları ifade eder.

3.1.2.2. Nehiy / Yasaklama

Nehiy, emrin zıddı olup konumu ne olursa olsun, muhataptan bir fiili yapmamasını istemektir. Nehyin tek siygası, müzâri fiilin başına getirilen “lâ”dır. Bu kip, belagatte yasaklamanın dışında birçok gaye için de gelebilir. Bunlardan bazıları; dua (Kur'an: 2/286; 3/8, 194; 7/150), irşad (Kur'an: 93/9, 10; Maide, 5/101), iltimas, temenni (Kur'an: 19/23; 6/27; 25/27; 40/1, 36), tevbih(kınama) (Kur'an: 2/42; 49/11; 23/108), te'yîs-ümitsizliğe düşürmek- (Kur'an: 9/66), tehdit, tahkir ve tesviyedir. (Karamollaoğlu, 2013: 128).

3.1.2.3.İstifham

İstifham, daha önce bilinmeyen bir şey hakkında soru sorarak bilgi istemektir. İstifham için “E” harfi hem tasdik hem de tasavvur için kullanılırken “hel” sadece tasdik için diğerleri ise, yalnız tasavvur için kullanılır. (Karamollaoğlu, 2013: 154). İnşa Cümlesinden Olan İstifham ve Kur'an'da Kullanıldığı Anlamlar

3.1.2.4. İstifhamın Haber Anlamında Mecazî Olarak Kullanıldığı Anlamlar

İnkâr: “Şu iki adamın kavmi bize kölelik ederken şimdi biz kalkıp bizim gibi iki insana mı inanacağız? Dediler” (Kur'an: 23/47). Yani inanmayız. Övünme: “Mısır mülkü benim değil mi?” (Kur'an: 45/51). Azarlamak için kullanılır: “Allah'ın arzı geniş değil miydi, oraya hicret etseniz ya?” (Kur'an: 4/97; 57/16; 5/116). Eşitlik: “Onları uyarsan da uyarmasan da birdir. İnanmazlar.” (Kur'an: 36/10; 14/21, 63/6, 26/136, 21/109). Tazim: “Kimin haddine ki Onun izni olmaksızın huzurunda şefaath edecek” (Kur'an: , 2/255). Korkutmak: “O hakka! Ne Hakka?” (Kur'an: 69/1). Şaşkınlık: “Eyvah bize! Bu defter ne de acayip; ne küçük koymuş ne büyük, hepsini zapt etmiş” (Kur'an: 18/49). Kolaylık: “Ne vardı bunlar Allah'a iman etselerdi...” (Kur'an: 4/39). Çokluk: “Biz nice memleket helâk etmişizdir...” (Kur'an: 7/4). Hidayet: “Â! Orada fesat edecek ve kanlar dökecek bir mahlûk mu yaratacaksın...” (Kur'an: 2/30; (Zerkeşi, 1988: 341-350).

3.1.2.5. İstifhamın İnşa Anlamında Mecazî Olarak Kullanıldığı Anlamlar

Talep: “Artık düşünmez misiniz?” (Kur’an: 10/3, 3/20, 24/22, 4/75, 82). Yani düşününüz anlamında emir içermektedir. Nehiy: “Ey insan! Ne mağrur etti seni O kerim rabbine karşı” (Kur’an: 82/6). Yani mağrur etmesin. Sakındırmak: “Helak etmedik mi evvelkileri?” (Kur’an: 77/16). Yani onlara güç yetirdiğimiz gibi size de güç yetiririz. Hatırlatmak: “ ‘Siz’ dedi; biliyor musunuz, cahilliğinizde Yusuf’a ve kardeşine ne yaptınız?” (Kur’an: 12/89; 93/6; 94/1). Uyarı: “Görmedin mi ne yaptığını Rabbinin ashab-ı fil’e?” (Kur’an: 105/1; 2/258; 25/45). Teşvik: “Size bir ticaret göstereyim mi...?” (Kur’an: 61/10; 57/11). Temenni: “Bak bizim şefaatçilerden hiç biri var mı...?” (Kur’an: 7/53). Dua: “İçimizden bazı beyinsizlerin yaptıklarından ötürü bizi helâk mı edeceksin?” (Kur’an: 7/155). Teklif: “Allah’ın size mağfîret etmesini arzu etmez misiniz?” (Kur’an: 24/22). Beklemek zorunda olmak: “Dediler ki: “Eğer doğru söylüyorsanız bu tehdit (ettiğiniz azap) ne zaman (gelecek)?” (Kur’an: 36/48). Alay: “Atalarımızın yaptıklarını terk etmemizi sana namazın mı emrediyor?” (Kur’an: 11/87). Hor görme, küçümseme: “Bu mu Allah’ın peygamber diye gönderdiği?” (Kur’an: 25/41). Taaccüp: “Bana ne oluyor dedi; Hüthütü görmüyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?” (Kur’an: 27/20). Azarlamak: “Daha Allah’ın dininden başkasını mı arıyorlar?” (Kur’an: 3/83 (Zerkeşi, 1988: 351-352).

3. 2. İcaz ve Hazf

Üslûb'ü'l-Kur'an'ın en önemli konularından biri de icaz ve hazf konusudur. Sözlükte “sözü kısaltmak” anlamına gelen îcâz, terim olarak meânî ilminde “bir maksat ve fikrin en az sözle açıklanması” demektir. İcâzlı söze vecîz ve mücez, sözün maksadı ifadede yeterli olmayacak derecede kısaltılmasına da ihlâl denir. Birçok eserde îcâzın belagatla eş tutulması belagat ilminde îcâza verilen önemi göstermektedir.

Meânî ilminde, bir maksadın ifadesini sağlayan kelimelerin azlığı ve çokluğu ile cümlelerin uzunluğu kısalığı “îcâz”, “itnâb” ve “müsâvât” başlıkları altında üç bölümde ele alınır: Lafzî az mânâsı çok (îcâz) 2. Manası az lafzî çok (itnâp) 3. Lafzî, mânâsı derecesinde (müsâvat). (Mevlevî, 1973: 58). Cümlelerin uzun veya kısa oluşunun bir ölçüsü halkın kullandığı dil, bir ölçüsü de durumun gereğidir. Bundan dolayı îcâz, az lafızla çok mânâyı ifade etmenin yanı sıra “kast edilen anlamın gereği ne ise sözü onunla açıklamak” şeklinde de tanımlanır. İcâz itnâbın karşıtı bir anlam ifade eder; dolayısıyla bir söz kendisinden uzun bir söze kıyasla îcâz vasfını kazanabilir. Nitekim itnâb için de aynı durum bahis konusudur. İcâzî, “sözde fazlalık olarak bulunan kelimelerin (haşiv, tatvîl) yer almaması” şeklinde tanımlayanlar da vardır. İcâz ile ilgili bütün tanımlar, bir fikri açık ve en az lafızla ifade etme noktasında birleşir. İcâz belagat kitaplarında genellikle ikiye ayrılarak incelenir.

a. İcâz-ı Hazif. Kendileri bulunmadan da anlamın tamam olduğu kelime veya cümlelerin hazfedilmesi yoluyla sağlanan îcâzdır. Bu nevi hazfe meânî ilminde ihtizâl denir. Bu şekildeki îcâzda ibarede hazfın bulunduğu bazı karînelerle anlaşılması gerekir. Bilinen ve tahmini kolay olan hususları zikrederek ibareyi uzatmamak, dikkati asıl önemli yere yönlendirmek, karîneye dayanarak terkedilen şeyleri muhatabın düşünce ve hayal gücüne bırakarak anlam zenginliği kazanmak gibi sebeplerle bu tür hazfe başvurulur. Bir ibarede hazif yapıldığını gösteren karîne ve delillerin başlıcaları şunlardır: a) İbarede hazfın bulunduğu aklen anlaşılır, ibarenin akışı da neyin hazfedildiğini gösterir. “حَرَمْتَ عَلَيْكَ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخَنْزِيرِ” (Ölü, kan, domuz eti ... size haram kılınmıştır, Kur’an: 5/3) ayetinde ölü, kan ve domuz etinin bizzat kendilerinin haram kılınması bir anlam ifade etmediğinden burada bir hazif bulunduğu ve hazfedilen kelimenin de “أَكَلَ” (yemek) fiili olduğu ibareden anlaşılacaktır. “وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا” (Rabb’in ve saf saf melekler geldiği zaman ..., Kur’an: 89/22) ayetinde hazif bulunduğu hükmeden akıl, hazfedilenin rabb’in emri veya azabı yahut cezası olabileceğini de söyler. b) İbarede bir hazif bulunduğu orada yer alan bir fiil delâlet eder, neyin hazfedildiğini de toplumun örf ve âdeti belirler. “قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ” (-Azîz’in karısı

şöyle- dedi: İşte beni kendisi hakkında ayıpladığınız şu gördüğünüzdür. Kur'an:12/32) ayetinde geçen "لوم" (kınamak-ayıplamak) fiili insanın kendi iradesiyle yaptığı bir eylemin sonucudur. Bu eylemin ve durumun ne olabileceği konusunda çeşitli ihtimaller vardır. Hazfedilenin, 30. âyetteki "قد امرأت العزيز تراود" (Sevgi yüreğinin zarına işlemiş) ifadesinde geçen "aşırı sevgi" mi, yoksa "امرات العزيز تراود" (Azîz'in karısı delikanlının nefsinden murad almak istiyormuş) ifadesindeki "nefsinden murad almak" mı olduğu hususunu toplumun gelenekleri belirler. Sıkça kullanılan ve deyim halini alan sözlerde fiilin hazfedildiğini yine gelenekler belirler; "Hayırlı işler" temennisinde hazfedilenin "dilerim, olsun" vb. fiiller olduğunun belirlenmesi gibi. İcâzı sağlamak için cümlenin bir kısmı hazfedilebilir: "إذا بلغت الحلقوم" (Boğaza dayandığı zaman ..., Kur'an: 56/83) ayetinde fâil olan "الروح" (ruh, can); "والنفس" (Allah'ın peygamberi onlara dedi ki: Aman ha Allah'ın dişi devesi ve onun su içme nöbetine!, Kur'an: 91/13) ayetinde "احذروا" (dikkat edin) fiili, "وأنته هو أضحك وأبكي وأنته هو أمات وأحيا" (Gerçek şu: Güldüren de ağlatan da O'dur, Hakikat şu: Öldüren de dirilten de O'dur, Kur'an: 53/43-44) ayetlerinde mef'uller, "واسأل القرية" (karyeye sor, Kur'an: 12/82) ayetinde "أهل" (sakinler) muzâfi, "رب اغفر لي" (Rabb[im] beni bağışla!, Kur'an: 7/151) ayetinde rabb'in muzâfun ileyhi olan iyelik zamiri "ومن تاب وعمل صالحا" (Kim tövbe edip sâlih -amel- işlerse ..., Kur'an: 25/71) ayetinde "sâlih" kelimesinin mevsufu olan "amel" kelimesi, "وكان" (Bana tâbi olursanız) şart cümlesi hazfedilmiştir. Bir veya birden fazla cümlenin bütünüyle hazfedilmesiyle de icâz sağlanabilir. "كان" (İnsanlar tek bir ümmetti. Allah peygamberler gönderdi, Kur'an: 2/213) ayetinde iki cümlenin arasındaki bağlantıyı hazfedilmiş olan, "Şu veya bu sebeple ihtilâfa düştüler" cümlesi sağlamaktadır. Ayrıca cümle hazfine sebep-sonuç ilişkisiyle de başvurulur. "فإذا قرأت القرآن" (Kur'an okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın, Kur'an:16/98) âyetinde "okuduğun zaman", ifadesi "-okumayı- istediğin zaman" cümlesinin yerini tutmuştur. Birden fazla cümlenin hazfedildiği de olur. "قال سننظر أصدقت أم كنت من الكاذبين، إذهب بكتابي هذا" (Süleyman Hüdhüd'e dedi ki: Doğru mu söyledin yoksa yalancılardan mısın, bakacağız. Şu mektubumu götür, onu kendilerine ver, sonra onlardan biraz uzaklaş da ne sonuca varacaklarına bak, Kur'an: 27/27, 28) ayetleriyle bunlardan sonra gelen, "قالت" (Beyler, ulular! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı dedi, Kur'an: 27/29) ayeti arasındaki, "Hüdhüd mektubu aldı ve Belkıs'a götürdü. Belkıs mektubu okuyunca şöyle dedi" cümleleri hazfedilmiştir. Bunların dışında belagat kitaplarında yemin ifadesiyle bazı edatlarının hazfine dair pek çok örnek yer almaktadır. (Zerkeşi, 1988: 115-150;151-234;235-246).

b. İcâz-ı Kısar. Cümleden herhangi bir eksiltmeye gitmeden kısa bir ibareye çok manalar sığdırmaktır; sözün herkesçe kullanılan yaygın şekline nazaran lafızlarının az, anlamının çok olmasıdır. Cennet ehlinin yiyeceklerine dair olan "لا مبطوعة ولا ممنوعة" (Tükenmeyen ve yasaklanmayan -yiyecekler-, Kur'an: 56/33) âyeti bu tür icâza verilen örnekler arasındadır. Bu nevi icâzı anlamak için derin bir düşünce ve ince bir dikkat gerekir. Konuyla ilgili kitaplarda bu icâza verilen klasik örnek "ولكم في الفصاح حيوه" (Kısasta sizin için hayat vardır, Kur'an: 2/179) ayetidir. Bu âyetin nâzil olduğu dönemde Araplar arasında aynı düşünce, "Öldürmenin çaresi öldürmektir" şeklinde ifade ediliyordu. Kur'an'ın ifadesiyle bu söz arasında mukayese yapılırken ayetin zikredilen üstünlüklerinin çoğu onun icâz yönüyle ilgilidir. "خذ العفو وأمر بالعرف وأعرض عن الجاهلين" (Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir, Kur'an: 7/199) ayeti de az lafızda yüksek ahlâkî meziyetleri toplamaktadır. İcâz her ne kadar söze değer katan bir özellikse de bu konuda belirleyici ölçü onun yerinde ve durumun gereğine göre yapılmış olmasıdır. Bu sebeple icâz her durum ve zamanda makbul değildir. İbn Kuteybe, "Eğer durum böyle olmasaydı Kur'an'da itnâb bulunmaz, sadece icâza yer verilirdi" diyerek bu hususa dikkat çekmiştir. (Saraç, 2000: 392-393).

Turkish Studies

3.3. Takdim-Tehir

Cümlede asıl olan mamulün amilden sonra gelmesidir. Yani isim cümlesinde mübteda, fiil cümlesinde de fiilin öne gelmesi gerekir. Ancak bazı durumlarda belli maslahatlardan dolayı öne geçirme veya arkaya bırakma yapılabilir. Takdim, bir sebebe bağlı olarak cümle dizemindeki bir kelimenin diğer bir kelimedenden önce getirilmesidir. Tehir ise, önce gelmesi gereken bir ögenin bazı şartlardan dolayı sonraya bırakılması, geciktirilmesi demektir. (Cürcânî, 1988: 83). Takdim veya tehir kelimenin lafız olması bakımından değil manası açısından yapılır. Zira bir cümlede bulunan her kelimenin diğer bir kelimeye zâhiren hiçbir üstünlüğü yoktur. O halde takdim veya tehir için bazı sebepler olmalıdır. (Karamollaoğlu, 2013: 176; Ertuğrul, 2015: 172). Takdim ve tehir Kur'an'ın üslûp özelliklerinden sayılmıştır. Lafız taşıdığı anlamın önemine göre öne alınır veya sonraya bırakılır. Bu üslûp, Kur'an'da kendine özgü bir tarzda kullanılmıştır. Bir lafzın öne alınmasının Kur'an'da yirmi beş çeşidinden söz edilmiştir. (Zerkeşi, 1988: 270-288). Bu tür takdim ve te'hirler farklı nedenler ve farklı gerekçelerle Kur'an'ın pek çok ayetinde yapılmıştır. (Zerkeşi, 1988: 321-333).

Bunlardan sadece birkaçını zikretmekle yetinebiliriz: 1. Kastedilen lafzın bizzat kendisinin öne geçmesi: Tüm sayı isimleri için böyle bir öncelik söz konusudur. (Zerkeşi, 1988: 289). 2. Bir illet ve sebep nedeniyle bir lafzın öne geçmesi: Meselâ Kur'an'da "alîm" lafzı "hakîm"den önce gelmektedir. Bunun nedeni "hakeme" lafzının taşıdığı hikmet ve bir işi sağlam yapmak; ilimden kaynaklandığı için önce ilim sonra "hakîm" zikredilmiştir. (Kur'an: 2/32). Fatiha, 1/5. ayette "abd" (ibadet) "nesteîn" (el-iâne) yardımdan önce gelmiştir. Çünkü ibadet, yardımın oluşması için nedendir. Bakara, 2/222'de "tevbe" sözcüğü taharet sözcüğünden önce geçmektedir. Çünkü tövbe temizliğin/arınmanın nedenidir. (Zerkeşi, 1988: 289). 3. Derece, seviye, mevki açısından bir sözcüğün önce zikredilmesi: Meselâ "semîun" lafzı "alîm"den önce zikredilmiştir. Alîm sözcüğü aynı zamanda bir korkutmayı ve tehdidi içerir. Bu durum da işitmeye bağlıdır. İnsan âdeten işitmeye daha yakındır. 4. Fasılalara özen göstermek için: Örneğin: Hacc, 22/60 ayetinde "gafur" kelimesi, Meryem, 19/54 ayetinde "nebi" kelimesi bu kaideden dolayı tehir edilmiştir. Bu tür takdim tehirlerde anlam bozulmaz fakat fasıla uygunluğu açısından bazıları tehir edilirken bazı sözcükler takdim edilir.

3.4. Kasr:

Kasr, bir şeyin başkalarında bulunmayıp sadece o şeyde bulunduğunu söylemektir. Diğer bir ifadeyle, olumsuz bir hükümle olumlu bir hükmü tek bir cümlede kısaca ve tekitle ifade etme şeklidir. İlk şey maksûr, ikincisi de maksûrun aleyhtir. Örnek: "لَا تَعْبُرُ الْقَنَاةَ إِلَّا الشُّقْنُ الصَّدِيقَةُ" "Kanalı ancak dost gemiler geçebilir" cümlesi zahiren dost gemileri kanalı geçebildiğini, zımninden de düşman gemilerin geçemediğini ifade eder. Kanalı geçebilmek dost gemilere tahsis edilmiştir. (Karamollaoğlu, 2013: 264). Kasr yapma yöntemi dörttür:

a) Nefy (mâ) ve istisnâ (إِلَّا) harfiyle kasr yapılır. Örnek: وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ "Muhammed, sadece elçidir." (Kur'an: 3/144).

b) İnnemâ edatıyla kasr yapılır. Örnek: إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ "Ancak sağduyu sahipleri düşünüp ibret alırlar." (Kur'an: 39/9).

c) Bel, lâkin lâ ، بَلْ ، لَكِنْ ، لَ harfleriyle atf kasrı yapılır. Örnekler: جَاءَ خَالِدٌ لَمْ يَكُنْ "Muhammed değil Halit geldi" مَا جَاءَ خَالِدٌ لَكِنْ مُحَمَّدٌ "Halit gelmedi, ancak Muhammed geldi" لَا أُحِبُّ "Matematiği değil belagati severim", أُنْفِقُ الْفِرَاءَةَ لَا الْكِتَابَةَ "İyi yazamıyorum, ama okuyabiliyorum".

d) Kelimenin tehiri gerekirken takdim edilmesiyle kasr yapılıdır. Örnek عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ Sadece O'na tevekkül ettim. (Ertuğrul, 2015: 174).

3. 5. Vasl ve Fasl:

Bazı belagat âlimlerinin belagat ilmini fasl ve vaslı bilmek şeklinde tanımlamaları bu bilgi alanının ve Kur'an üslûbunun ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Vasl, cümleleri birbirine atfetmektir. Fasl ise, atfı terk etmektir. Diğer bir ifadeyle vasl, bir cümleyi diğer bir cümleye “vav”, “fe”, “sümme”, “ev”, gibi bağlaçlar yardımıyla bağlamaktır. Fasl ise, bir cümleyi diğerine bağlamadan her birini ayrı ayrı zikretmektir. Cümledeki lafızlar rastgele sıralanmaz. Lafızlar belli esaslar ve kurallar dâhilinde arka arkaya gelerek cümleyi oluştururlar. Vasl yapabilmek için iki cümle arasında ya hüküm birliği ya da bir ilişki ve bir münasebet olması gerekir. (Karamollaoğlu, 2013: 309-310; Ertuğrul, 2015: 175). Fasl yapılan yerlerden bazıları şunlardır:

a) İki cümle arasında tam birlik varsa fasl/bağlama yapılıdır. Örnek: “İşte Kitap! Onda şüphe yoktur / muttakilere rehberdir.” (Kur'an: 2/2). Bu iki cümle arasında kemâl-i ittisal (tam bir bağlantı) vardır.

b) Haber ve inşa gibi ayrı kip olmaları bakımından iki cümle arasında bir kopukluk varsa fasl yapılıdır. Örnek: “Yağmur yağdı, şemsiyeyi yanına al” cümlelerinin ilki haber cümlesi; diğeri inşa cümlesidir. Bu iki cümle arasında kemâl-i inkitâ' (tam bir kopukluk) vardır.

c) İkinci cümle birinci cümleden anlaşılan bir sorunun cevabı olduğunda fasl yapılıdır. Örnek: “Ben nefsimi temize çıkarmam... Nefis aşırı derecede kötülüğü emreder.” (Kur'an: 12/53). İkinci cümle, “Nefis kötülüğü emredici midir?” sorusunun cevabı mahiyetindedir. (Ertuğrul, 2015: 175-176).

4. Beyan İlmi ve Üslûb'ü'l-Kur'an

Belagatte beyan, bir manayı çeşitli yollarla ifade etmenin yöntemini öğreten bir ilim olarak tanımlanır. Bu ilmin konusu lafızlardır. Bu ilim sayesinde maksadı daha tesirli olarak anlatmak ve bu alanda yazılan metinleri anlamak mümkün görülmektedir. Beyan ilmi, bir kelimenin gerçek anlamı demek olan hakikatle ilgilenmez. Beyan ilminin konularını, lafzın manaya delaleti ve bu delaletin kısımları, mecaz ve mecazın kısımları, kinaye, teşbih ve unsurları oluşturmaktadır. (Coşkun, 2002: s. 273).

4.1. Hakikat ve Mecaz

“Hakikatle mecazın belirleyicisi kullanımdır. Bir kelime yahut ifade bir kullanım içinde konulduğu anlama delâlet edip etmemesine göre hakikat veya mecaz adını alır. Meselâ “salât” kelimesinin din dilinde konulduğu (hakikat) anlamı “belli erkân ve şartlarla eda edilen ibadet”tir. Kelime dinî literatürde bu anlamıyla kullanılırsa hakikat, aynı literatürde “dua” anlamında kullanılırsa mecaz konumunda bulunur. Buna karşılık salâtın sözlükte konulduğu anlam “dua” olduğundan bu literatürde “ibadet” manasında kullanılırsa mecaz olur. Bir mecaz, mecaz olarak kullanılan kelime (terkip), gerçek anlam, mecazi anlam, alâka ve manî' karîne olmak üzere beş temel unsurdan oluşur. Mecazın gerçekleşebilmesi için hakiki anlamdan mecazi anlama nakil ve ikisi arasında alâka (münasebet / ittisâl / ilinti) şarttır. Alâkanın bir benzerlik olması halinde bu mecaza “istiare”, benzerlikten başka bir alâka söz konusu ise “mecâz-ı mürsel” denir. İstiaredeki alâkaya “mânevî ittisâl”, mecâz-ı mürseldekine “sûrî ittisâl” adı verilir. Ayrıca mecazda nakledilen şeyin lafız veya mana olduğu yolunda iki ayrı tez mevcuttur. Yukarıda verilen mecaz tanımına göre anlamlar sabit olup lafızlar hakiki manalarından mecazi manalarına nakledilmektedir. Birden çok anlama gelen müşterek lafızlar mecaz sayılmaz. Zira bu manalardan her biri gerçek (vaz'î) olup aralarında nakil diye bir şey söz konusu değildir. Gerek mürtecel gerekse menkul özel isimlerde nakil şartı

bulunmakla birlikte alâka şartı mevcut olmadığı için bunlar mecaz sayılmaz. “Kaya” anlamında cins ismi olan “hacer” kelimesini birine özel isim olarak nakletmek (menkul özel isim) mecaz sayılmaz, çünkü kelimenin gerçek anlamı olan kaya ile kendisine ad olarak nakledilen insan arasında mâkul bir alâka mevcut değildir. Karîne bir iş ve meselenin anlaşılıp çözülmesine yarayan ipucu demektir. İbare içinde yer alan bir kelime veya ifade kelimenin gerçek anlamda kullanılmasına engel teşkil eden bir karîne olabilir. Buna “karîne-i lafziyye” denir. Kullanım yerine göre akıl, örf ve durum da gerçek anlamın kastedilmesine mâni bir karîne teşkil edebilir. Kelime ve ifadenin gerçek anlamı akıl, örf, durum ve bağlam (konteks) itibariyle imkânsız olabilir. Bunlara da “karîne-i akliyye, karîne-i örfiyye, kârîne-i hâliyye” adı verilir” (Durmuş, 2003: 218).

Mecazla hakikatin tanınıp ayırt edilmesi konusunda bazı ölçüler ortaya konulmuş olup başlıcaları şunlardır: Dili kullananların ve dil âlimlerinin beyanı esastır. Lafzın ilk akla gelen veya karînesiz anlaşılma anlamı hakikat, karîne ve akli çıkarım yoluyla anlaşılabilen anlamı ise mecazdır. Hakikatin tekili, ikili, çoğulu, iştikak ve çekimi olur, mecazın olmaz. Hakikat anlamında kullanılan kelimenin çoğulu ile mecazının çoğulu farklı olabilir. Emr (buyruk: hakikat), çoğulu evâmîr; emr (durum, iş: mecaz), çoğulu umûr; aḥ (kan kardeşi: hakikat), çoğulu ihve, aḥ (din kardeşi: mecaz), çoğulu ihvân gibi. Hakikat tekit edilir, mecaz edilmez, özellikle mecazda masdarla tekit yapılmaz. Bu sebeple, “Allah Mûsâ ile gerçekten konuştu” (وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا) meâlindeki âyette (Kur'an: 4/164) yer alan konuşma fiili hakikattir. Buradaki söz konusu kelâmın mecaza yorulmasına masdar tekidi mânidir. Tekit hakikat-mecaz ayırımında en iyi belirleyicilerden biridir. Hakikatte kıyas geçerli, mecazda ise geçersizdir. Bu sebeple, “Köye sor” (Kur'an:12/82) mecazına kıyasla sahibini kastederek meselâ, “Kilime sor” denemez. Bir kullanımda aklen imkânsız olana isnat varsa bu isnat mecazdır. Meselâ, “Rabbin geldi” ifadesi (Kur'an: 89/22) mecazdır, çünkü rabbe “gelme” eylemi isnat edilmiştir, hâlbuki zât-ı ilâhiyyenin beşerî ölçüler dâhilinde gelmesi aklen imkânsızdır. (Erten, 2013: 161-182).

Bir düşüncenin hem hakikat hem mecazla anlatımının mümkün olması durumunda genelde hakikat konumundaki ifade kullanılır. Ancak telaffuz, vezin, kafiye, secî, edebî sanat yönlerinden ve maksadı anlatma bakımından üstünse mecazi ifadeye gidilir. Ayrıca üç yararı sebebiyle mecazi ifadelerle yönelme olduğu ve onların hakikate tercih edildiği belirtilmiştir. Bunlar ittisâ' (anlam genişlemesi, kelime haznesinde artış), tekit ve teşbihtir.

Hakikat asıl, mecaz onun bir fer'idir. Bu sebeple her mecazın bir hakikatının bulunması zorunludur. Hakikat metbû, mecaz ona tâbi bir mâna, hakikat melzum, mecaz ona ekli bulunan (lâzım) bir anlamdır. Bu durum mecazı kinayeden ayıran en önemli noktalardan biridir. (Durmuş, 2003: 218-219).

Tefsir usûlünde Kur'an'da mecazın bulunup bulunmadığı tartışma konusu olmuştur. İslam bilginlerinin çoğunluğu, Kur'an'da mecazın varlığını kabul etmişlerdir. Zahirî mezhebinin kurucusu Davud ez-Zâhirî (270/883), oğlu Muhammed (297/910); Mutezili Ebu Müslim Muhammed b. Bahr el-İsfehânî (322/934), İbnu'l-Kass diye bilinen Şafîî bilgini Ahmed b. Ahmed et-Taberî (335/946), Malikî bilginlerinden Hüveyz-Mendâz (400/1009) gibi âlimler Kur'an'da mecazın bulunmadığını savunanlar arasında yer almaktadır. Bu bilginlere göre, Kur'an'da mecaz ifadelerin bulunması, Kur'an için bir yücelik değil, kusurdur. Çünkü konuşan kimse konuşma anında sıkıntıya düştüğünde mecazî bir anlatım tarzına başvurur. Allah, böyle bir yola muhtaç değildir. Kur'an'ı bir dil ve belagat mucizesi olarak gören ve sistemini buna göre oluşturan âlimler ise bu görüşe katılmaz. Çünkü Kur'an'da mecazî anlamdaki lafızların bulunmaması, Kur'an'ın edebî güzelliğinin ortadan kalkması anlamına gelir. Kur'an'da mecaz yoksa hazf, tekit ve kıssaların tekrarı gibi konuların da bir anlamı kalmaz. (Zerkeşi, 1988: 272).

Mecazın oluşmasında iki neden vardır. Bunlardan birincisi benzerlik (şebeh)tir. Bu benzerlikten doğan mecaza mecâz-ı lügavî denir. İkinci neden, münasebettir. Buna mecâz-ı akli denir. Bir fiili gerçek failinden başkasına isnat etme anlamında kullanılan mecaz türüdür. Mecaz-ı akli cümlede, mecaz-ı lügavî kelimedede mecazdır. Lügavî mecaz bir takım ilgilerle gerçekleşen mecazdır. İlgisi teşbih olan mecazlar istiâre, ilgisi teşbihten başka türlü olanlara mecaz-ı mürsel denir. Mecâz-ı mürselin alâkaları pek çoktur. Mecaz-ı isnad ve mecaz-ı akli diye adlandırılan mecazın Kur'an'da değişik örnekleri vardır. Meselâ Enfal, 8/2. ayette “Onlara Allah'ın ayetleri okunduğu zaman, onların imanlarını arttırır” buyrulmuştur. Bu anlatımda, imanı artırma fiilî Allah'a ait olmasına rağmen ayetlere isnad edilmiştir. Çünkü ayetler imanın artmasına sebep olmaktadır. (Zerkeşi, 1988: 273).²

4.2. Teşbih ve İstiare

Teşbihin gayesi, duyguları açık ve net bir şekilde ortaya koymak ve ruhta etki bırakmaktır. Bu aynı zamanda edebiyatın tamamının gayesidir. Çünkü edebiyat, sanatçının yaşadığı tecrübeleri, içinde dolaşan duygu ve sezgileri başkalarına aktarma üzerine kuruludur. Ancak insanın duygu ve sezgilerini ifade etmede sahip olduğu araçların en yeterlisi ve etkisi teşbihtir. (Koçak, 2007, s. 348). Teşbih, beyan ilminin konuları arasında önemli bir yere sahiptir. Teşbih, Arapların bildiği ve sözlerinde çoğunlukla kullandıkları bir sanattır. Teşbih: “Niteliklerinde benzerlik bulunan iki şeyin zayıf olanını kuvvetli olanına benzetmek” veya “müşebbehe müşebbehun bihe ait hükümlerin birini vermektir.” Teşbihin gayesi, kapalı olan bir anlamı açığa çıkarmak suretiyle kişiye canlılık vermek, uzak olan anlamı açıklayarak insan zihnine yakınlaştırmak yahut kastedilen anlamı kısaltarak açıklamaktır. Teşbih geniş bir belagat konusu olduğundan bu konuda dilcilerin farklı yaklaşımları mevcuttur. (Zerkeşi, el-Burhan fî Ulûmi'l-Kur'an, (tah. Mustafa Abdulkadir Atâ), 1988, s. 472-473). Kur'an'ı Kerim'de isim olan teşbih edatları; “misl” “şibh” (Kur'an: 3/117; 11/24; 2/25,70), fiil olan teşbih edatları; “yahsebu”, “yuhayyelu” (Kur'an: 24/39; 20/66), harf olan teşbih edatı; “kef” harfi ile (Kur'an: 14/18; 3/11) pek çok teşbih yapılmıştır.

Müşebbeh ile müşebbehün bihden birinin dikkate alınmasıyla yapılan teşbihler de beş çeşittir: Duyu organlarıyla algılanan bir şeyin algılanamayana benzetilmesiyle yapılan teşbihler. Bu tür teşbihler bir şeyin karşıtını kavratmayı amaçlar. Çünkü karşıt olanı, kavratmak gözle görünen, algılananı kavratmaktan daha belîğdir. Mesela Kur'an: 37/65. ayetinde gözle görebildiğimiz cehennemliklerin yiyeceklerinden olan zakkum ağacının tomurcukları, göremediğimiz ve algılayamadığımız soyut bir varlık olan sevimsiz ve çirkin şeytanın başlarına benzetilmiştir. Duyu organlarıyla algılanamayan bir şeyin, algılanabilene teşbihi (Kur'an: 24/39), genellikle olmayan bir şeyin gerçekleşmesi (Kur'an: 57/21), açıklıkla bilinmeyen bir şeyin bilinir kılınması (Kur'an: 57/21), niteliklerinde güçlü olmayanın, güçlü olana benzetilmesiyle yapılan teşbih (Kur'an: 55/24, Kur'an'da geçen teşbihlerin, sayılan bu çeşit teşbihler olduğu belirtilmiştir. (Zerkeşi, el-Burhan fî Ulûmi'l-Kur'an, (tah. Mustafa Abdulkadir Atâ), 1988, s. 479). Kur'an teşbihlerinde, merkezinde insan olan, cansız varlıklarıyla, bitki ve hayvanlarıyla tüm kâinat, çok önemli bir kullanım alanına sahiptir. (Koçak, 2007, s. 353-354).

² Belagat kitaplarında ve edebiyat sözlüklerinde az rastlanan bir mecaz türünden de söz edilmiştir. “et-tecevvüz ‘ani'l-mecaz bi'l-mecaz” şeklinde ifade edilen bu mecaz türü, mecazdan mecaz yapmaktır. Bu hakiki anlamından koparılarak mecaz yapılan bir sözcüğün başka bir mecaza nispetle hakikat anlamında kabul edilmesidir. Aralarındaki yakın ilgiden dolayı birinci mecaz dikkate alınmadan ikinci mecaza geçilir. Bu mecaza örnek olarak Bakara, 2/ 235. ayetinde geçen “...onlarla gizli buluşma için sözleşmeyin.” ifadesidir. Ayette mecazdan mecaza geçiş vardır. Tabiri caizse mecaz içinde mecaz söz konusudur. Ayette “sırr” sözcüğü cinsi münasebet anlamında mecaz olarak kullanılmıştır. İkinci olarak “sırr” sözcüğü ikinci bir mecazı anlamda “nikâh akdi” anlamında kullanılmıştır. Bu durumda ayet “meşru ve helâl sözleşme dışında nikâh akdi yapmayın” anlamına gelmektedir. (Zerkeşi, 1988: 311-312); Mecazın tarihsel arka planı ve kadim tartışmaların derli toplu bir değerlendirmesi için bkz. (Öztürk, 2011.: 125-150). Ayrıca mecaza karşı olanların delilleri ve savunmalarını bir arada görmek için bkz. (Kasımî, 1990: 197-216).

İstiare: “Bilinen bir anlamda kullanılan bir kelimeyi, bilinmeyen bir anlamda geçici olarak kullanmak” olarak tanımlanır. İstiarenin amacı gizli olanı ortaya çıkarmak, açık olmayan zahiri anlamı açıklamak ve mübalâğa sağlamak içindir. (Zerkeşi, el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'an, (tah. Mustafa Abdulkadir Atâ), 1988, s. 390). وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ (Kur'an: 43/4;17/24) ayetinin hakikat anlamındaki ifadesi “ve innehû fi asli'l-Kitâb” şeklindedir. Ayetteki “ümm” kelimesi “asl” kelimesinden istiaresidir. Furû'un asl'dan türediği gibi evlatlar da anne (ümm)den türemektedir. (Zerkeşi, el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'an, (tah. Mustafa Abdulkadir Atâ), 1988, s. 390).

İstiare, kendi manasında kullanılmayan bir lafızdır. Konulduğu anlama göre anlaşılmasına engel bir karine olduğu için mecazdır. Alâkası teşbihtir. Edebiyatta, taraflardan biri kaldırılmış belîğ teşbihe istiâre denilmiştir. Dolayısıyla istiâre alâkası teşbih/benzerlik olan “mecazî lugavî”dir. İstiare, teşbihe benzediği için teşbihin unsurları esas alınarak açıklama yoluna gidilmiştir. Müşebbehün bih için, müsteârun minh, müşebbeh için müsteârun leh, müşebbehten alınıp müşebbehün bihe verilen lafız için müsteâr ve vechi şebeh için camî lafızları kullanılmıştır. وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْئًا (Kur'an: 19/4) ayetinde “iştiğal” müsteâr, “nâr” müsteârun minh, “eş-şeyb” müsteârun leh ve alevden çıkan aydınlığın saçlarda görülen beyazlığa benzetilmesi camî (vechi şebeh)dir. (Zerkeşi, 1988: 391-392; 492).

Teşbih konusu gibi istiare de, değişik bakış açılarına göre dilbilimcilerce kendine özgü bir şekilde bölümlere ayrılmış ve açıklanmıştır. Ulûmu'l- Kur'an eserleri de bu konuyu, Kur'an ayetlerinden örnekendirerek ayrı ayrı incelemiştir. (Zerkeşi, el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'an, (tah. Mustafa Abdulkadir Atâ), 1988, s. 494-500). İstiarenin belagat sanatları içinde ayrı bir öneme sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu önem, istiarenin adı konulmamış ruh hallerine; ödünç de olsa, dış âlemde benzerlik ilgisıyla bir ad verilebilmesi imkânını sağlamış olmasındandır. (Bilgegil, 1989: 155).

4. 3. Kinaye ve Ta'riz

Sözlükte “bir şeyi bir şeyle örtmek” anlamına gelen kinâye kelimesi edebî sanat olarak “örtülü anlatım” demektir. Beyân âlimlerine göre kinaye, söz içinde geçen asıl anlamın yanında bir başka lâzımî mananın anlatıldığı kelime veya terkiptir. Söz içinde geçen asıl ve gerçek anlamındaki unsura “meknî (mükennâ) bih” veya “kinaye”, bununla kendisine işaret edilen ve söz içinde geçmeyen unsura da “meknî (mükennâ) anh” adı verilir. Mecnî bih ile meknî anhe kapalı bir biçimde işaret edildiği için ilk unsur örten, ikinci unsur örtülen konumunda bulunduğu kinaye (örtme) kelimesi kullanılmıştır; “eli açık” (mebsûtu'l-yed) sözüyle cömert kimsenin, “eli sıkı” (mağlûlü'l-yed) ifadesiyle de cimrinin örtülü bir biçimde anlatılması gibi. Dildeki mecaz ve kinaye klişeleri âdet ve geleneklere, insan ve eşya ile tabiat ve ondaki varlıklar için geçerli olan genel durum ve konumlara göre oluşur. Bunlar istisnâî haller için de değiştirilmeden kullanılır. Mutat olarak verme işi elin açılıp içindekinin boşaltılmasıyla gerçekleştiğinden “eli açık” kinayesi oluşmuştur. Eli kesik olan veya el açma hareketi yapmadan ihsanda bulunan kimsenin cömertliğini ifade için de aynı kalıp kullanılır. (Durmuş, 2002: 34). Kinayeyi mecazdan ayıran özellik hem hakiki (meknî bih) hem mecazi (meknî anh) anlama göre ifadenin doğru olması, hakiki mananın kastedilmediğini ortaya koyan bir karînenin bulunmamasıdır. Cömert kimse için “külü bol” denildiğinde asıl amaç onun cömert olduğunu ifade etmekse de külünün bol olması da olağandır. Halbuki mecazda sadece mecazi anlam kastedilir, gerçek anlamın kastedilmesine engel olan bir karîne-i mânia bulunur. “Hidayet karşılığında dalâleti satın aldılar” âyetinde (Kur'an: 2/16) “satın almak” (iştirâ) fiili kinaye değil “değişmek” (istibdâl) anlamında mecazdır (istiare). Çünkü bu fiile mef'ul düşen dalâlet ve hidayetin satın alınır metâlar olmaması fiilin gerçek anlama hamledilmesine engel olan, dolayısıyla onda mecazi anlam arayışına yönelmeyi sağlayan bir karînedir. (Durmuş, 2002: 34).

Kinayenin en ince ve en güzel çeşitlerinden biri de terkip ve cümlelerde görülen ta'riz olup ortaya ve genele ya da belli birine söylenen sözün bir ucunun (urz) bir başka kimseye veya şeye ima ve işaret yoluyla dokundurulmasıdır. Türkçede buna "iğneleme, dokundurma" gibi isimler de verilir. Arap belagatında bu tarza kinâye-i ta'rîziyye, kinâye-i urziyye adları da verilir. Kur'an'da ta'riz kelimesi fiil şeklinde geçmekte (Kur'an: 2/235) ve eşi ölmüş yahut boşanmış kadınlara bekleme süreleri (iddet) içinde, "Çok güzelsin; Allah sana sâlih bir koca nasip etsin" gibi sadece ta'riz ifadeleriyle evlenme teklifinin yapılabileceği belirtilmektedir. Münafıkların sözlerinde yaptıkları lahn ile tanınabileceğini belirten âyetteki (Kur'an: 47/30) lahn için "istenilen kimsenin anlayıp başkalarının anlayamayacağı söz, ima, ta'riz veya kinaye" gibi yorumlar yapılmıştır. İbn Vehb'in ta'riz için lahn terimini kullanması buradan ileri gelmiş olmalıdır. (Durmuş, 2002: 35).

Kinaye, Arap'ın bir dil ve belagat unsuru olarak sıkça başvurduğu bir dil unsurudur. Kur'an çeşitli nükte ve amaçlara yönelik ta'riz ve kinaye örnekleriyle doludur. Gazzâlî, "Gökten bir su indirdi de vadiler kendi miktarlarınca dolup aktı, sel ise üste çıkan bir köpük taşıdı" (Kur'an: 13/17) ayetindeki suyun ilme, vadilerin kalplere, köpüğün dalâlete işaret olduğunu belirterek birçok örnek nakleder. Bu anlamda Kur'an'da kinayenin var olup olmadığı tartışması yersiz kalmaktadır. Kaldı ki cumhurun görüşü bu tür edebî sanatların Kur'an'da var olduğu yönündedir. (Zerkeşi, 1988: 313-314). Kinaye, hem hakikat hem de mecaz manası anlaşılabilen lafızdır. Zemahşeri'ye göre kinaye, bir kelimeyi esas manası dışında bir kelime ile ifade etmektir. Ta'riz ise, kelimenin zikredilen mana dışında, zikredilmeyen bir manada kullanılmasıdır. (Suyûti, Tarihsiz: 147). Arap'ın elbise lafzını "kalp" anlamında kinayeli olarak kullanması buna örnek verilebilir. Müddessir Sûresi'nin 4. ayetine "elbiseni artık temizle" anlamını verilebileceği gibi "gönlünü ve kalbini temiz tut" anlamı vermek kinayeli kullanımdan dolayı mümkün olabilecektir. (Zerkeşi, 1988: 324). Yine aynı durum ta'rize verilen örnekler için de geçerlidir. Örneğin Hz. İbrahim, put haneye girip bütün putları kırdıktan sonra baltayı en büyük putun boynuna asmıştı. Kavmi ona niçin böyle bir işi yaptığını sorduklarında; putlara hitaben "Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır." (Kur'an: 21/63) Demiştir. Bu ayette fiil(putları kırma işi), ilah olarak kabul edilen putların büyüğüne isnad edilmiştir. Bu durumda büyük put, büyüklenerek küçük putların kendisiyle birlikte ibadet edilmesine kızmış görünmektedir. Bu ayette, putların ilah olarak kendilerine ibadet edilmesinin doğru olmayacağına dair putperestlere ima/ta'riz vardır. Bu yüzden onlar, büyük putun bu eylemi yapamayacağını, gerçekten ilah olmadığını, çünkü gerçek ilahın asla aciz kalamayacağını bizzat görerek anlamışlardır. (Suyûti, Tarihsiz: 147). Ta'rizde nezaket ve nezahet bulunduğu itirazdan daha yüksek bir tesir meydana getirdiği belirtilmiştir. (Mevlevi, 1973: 161).

5. Bedî İlmî ve Üslûbü'l-Kur'an

Edebi hitabın alışmış sıradan hitaplardan farklı bir dalını oluşturan bedî; lafzî veya manevî bazı sanatların uygulanmasıyla sözün süslenmesini öğreten ilmin adıdır. Bu ilmin konusu "anlamla ilgili sanatlar" ve "sözle ilgili sanatlar" olmak üzere iki temel kategoriye ayrılarak incelenmiştir: (Dilçin, 2000: 421-466). Belagatin bu dalı da Kur'an üslubunun temel vasıflarını fark etmemizde bize yardımcı olmaktadır. Bu sayede biz Kur'an ifadelerinin anlamları hakkında düşünmek için yeni imkânlar elde etmiş oluruz.

5.1. Anlamla İlgili Sanatlar Açısından

Bu sanatlarla elde edilmek istenen amaç manayı güzelleştirmektir. Lafız ikinci planda kalmaktadır. Bu sanatlarla amaçlanan şey sırf güzellik ve süsleme değil, hal ve makam bu sanatları gerektirdiği için yapılmıştır. Bu sanatlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

5.1.1. Müdrec

Bir Kur'an üslûbu olarak müdrec, anlatılan olayda farklı kişilerin sözlerinin birbirine geçmiş şekilde aynı ibarede bulunmasıdır. Dikkat etmeyen kişi, cümledeki sözlerin bir kişiye ait olduğunu zanneder. Meselâ, Kur'an: 12/51. ayette "aziz/kral"ın karısının sözünden sonra gelen cümle Yusuf'a aittir. 52. ayetin cümle başını oluşturmaktadır. (Zerkeşi, 1988: 340-341).

5.1.2. Terakkî

Anlamı derece derece artırma, alt dereceden üst dereceye doğru yükseltme anlamını ifade eden bir sanattır. Önce az olanı sonra çok olanı zikretme, hafif olandan yoğun olana doğru bir ilerleme, terakkî yoluyla anlatımı ifade eder.. Meselâ Kur'an: 2/255. ayetinde "sinetun" kelimesi "nevm" kelimesinden önce gelmesi, Kur'an: 18/49. ayetinde "sağîr" kelimesi önce "kebîr" kelimesi sonra gelmesi bu sanatla açıklanmıştır. (Zerkeşi, 1988: 342).

5.1.3. İktisas

Bir ayette geniş olarak geçen bir söz, haber veya hikâyenin Kur'an'ın bir başka yerinde veciz şekilde nakledilmesi anlamında bedî' ilmi terimine iktisas adı verilmektedir. Bir sözün aynı sûrede veya başka bir sûrede de anlatılmış olması veya bir ayetin başka ayetlere ait göndermeleri içermesidir. Örneğin, "Ona dünyada yaptığı işin karşılığını verdik. Şüphesiz o ahirette de iyilerdendir." (Kur'an: 29/27) Ayeti ile "Kim de iyi işler yapmış biri olarak O'na gelirse işte onlar için de yüksek dereceler vardır" Kur'an: 20/75) ayetleri, karşılıklı anlam göndermelerini içermektedir. (Zerkeşi, 1988: 343-344).

5.1.4. Terdîd

Dinleyicinin veya okuyucunun zihnindeki tecessüsün kuvvetlendirilmesi amacıyla başvuru bir bedî sanatıdır. Anlatılmakta olan bir konu kesilip dinleyici veya okuyucunun merakı artırıldıktan sonra sözü beklenmeyen bir şekilde bitirmek, birdenbire neticeyi ifade etmek, terdîd sanatını meydana getirir. Böylece ifade daha büyük bir tesir gücü kazanır. Meselâ Kur'an: 30/6. ayetinde "...İnsanların çoğu bilmezler." dedikten sonra, farklı bir neticeyle cümle devam etmiştir. "Onlar dünya hayatını görülen kısmıyla bilirler." Denilmiştir. Yine Kur'an: 2/2. ayette de cümlenin başlangıcı ile sonucu arasında böyle bir ilgi kurulmuştur. (Zerkeşi, 1988: 347).

5.1.5. İltifat

Sözü gaipten muhataba, muhataptan gaibe döndürme sanatıdır. Kur'an'da pek çok örnekleri bulunan bu bedî sanatının çeşitleri, nedenleri ve şartları üzerinde durulmuş ve ayetlerden örneklerle açıklanmıştır. (Zerkeşi, 1988: 361-387). Müfessirler tefsir kitaplarında bu sanatın güzel örneklerine işaret etmiştir.

5.1.6. Tazmîn

Bir şeyin lügat manasını bir şeye vermek, bir kelimeyi başka bir kelimenin anlamını da içerecek biçimde kullanılması anlamında edebi bir sanattır. Meselâ, Kur'an: 7/105. ayetindeki "hakîkun" kelimesi "harîsun" manasını içermektedir. Mütakellimin konuşması arasına fark ettirmeden başka birinden alıntı koymasına da tazmin adı verilmektedir. Mesela; Maide 45 ayetinde Tevrat' ta yer alan "...cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş..", ifadelerinin Kur'an'da yer alması bun sanata örnek gösterilmiştir. (Zerkeşi, 1988: 377).

5.1.7. Müşâkele

Sözlükte “iki şeyin biçim ve tarz yönünden benzeşmesi ve uyuşması” anlamına gelen müşâkele kelimesi, bedî’ ilminde “bir söz içinde iki kelime arasındaki biçim benzeşmesi” manasında terim olarak kullanılır ve anlama güzellik katan sanatlardan sayılır. Müşâkele, edebî bir amaç veya nükte için bir kelimenin başka bir anlam ve bağlamda tekrar edilmesi şeklinde gerçekleşir. İlk kelime genellikle gerçek manada olmasına karşılık ikinci kelime ona tâbi ve sadece şekil (lafız) yönünden ona benzer olarak getirilir. Birinci kelimenin anlamı ikinci kelimeye verilmez. Bu nedenle bazı âlimler, lafız lügat ve vaz’ olunduğu anlamın dışında kullanıldığı için bu sanatı mecazdan sayarak beyan ilmine dâhil etmişlerdir. (Karamollaoğlu, 2014: 71). Meselâ “ومكروا ومكر الله” ayetinde (Kur’an: 3/54) ikinci “مكر” birinciye (مكروا) müşâkele için getirilmiş olup “أخذهم بمكرهم” (Hile ve dolaplarının cezasını verdi) anlamındadır. Örnekte müşâkele lafzına biçim yönünden benzeyen ve ona eşlik eden kelime (musâhib) gerçek manasıyla önceden ve açık biçimde söz içinde geçmiştir. Ayetlerin nüzûl sebebini bilmek söz içinde geçmeyen kelimenin (musâhib) tayininde yardımcı olur: “... قولوا آمنا بالله ... صبغة الله” (Allah’a inandık..., Allah bizi kendine has boyasıyla boyadı deyin...), ayetindeki (Kur’an: 2/136, 138) “صبغة الله” ifadesi, Hristiyanların çocuklarını sarı renkli bir suya batırarak (vaftiz), “İşte şimdi temizlendi ve gerçek Hristiyan oldu” sözlerine müşâkele üslûbuyla verilmiş cevap olup gerçek temizliğin Allah inancının gönle yerleşerek orayı temizlemesi ve kendine has rengiyle boyamasında olduğuna dikkat çekmektedir. (Durmuş, 2006: 154; Ateş, 2017: 112-118).

Kur’an-ı Kerim’de aynı olay farklı bağlamlarda farklı kelimelerle değişik anlamları ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Söz içinde bir kelime başka bir anlam ve bağlamda tekrar ettirilmiştir. Seçilen sözcükler aynı anlama gelseler de kullanıldığı bağlamda farklı anlamlara ve dil dışı unsurlara işaret edilmiş olmaktadır. Meselâ, Kur’an: 3/59 ayetinde Âdem’in “türap”tan yaratıldığı söylenirken Kur’an: 38/71 ayette “Tıyn”den yaratıldığı ifade edilmiştir. Birinci ayette Hz. İsa’nın ilâh olduğunu iddia edenlere ince bir göndermede bulunmuştur. Toprağın en zayıf unsuru olan “türap” zikredilmiştir. İkinci ayetteki “Tıyn” ise su ve toprağın oluşumundan meydana gelen daha kuvvetli bir unsur olarak zikredilmiştir. “Türap”la yaratılış işini zayıf bir unsurla anlatmış, dolayısıyla Hz. İsa’nın ilâhlığının zayıf bir unsur olduğuna işaret edilmiştir. (Zerkeşi, 1988: 432).

5.1.8. Muhâzât

Aynı anlamı farklı bir ifade kalıbıyla söyleme. Yani bir anlatımın farklı kalıplarla ifade edilebilme sanatının diğer bir adıdır. Kur’an: 2/14-15. ayetlerindeki “istihza” lafzının bir ayette “müstehziün” diğer ayette “yestehziü” şeklinde kullanımı bu sanat için örnek verilmiştir. (Zerkeşi, 1988: 446-447).

5.1.9. Tevessuğ

İnsanların kozmik düzen üzerinde düşünüp sonuç çıkarmaları maksadıyla gelmiş olan ayetlerin üslûbunu ifade eden edebi bir sanattır. Kur’an’ı Kerim ‘in ana gayelerinden biri de zaten budur. Kur’an’da bu sanatla ilgili pek çok örnek bulmak mümkündür. (Zerkeşi, 1988: 470).

5.1.10. Tevriye

Belagatin bedî’ kısmında manayı güzelleştiren söz sanatlarının en önemlilerinden olan tevriye biri, kelime söylendiğinde herkesçe anlaşılan, diğeri sadece erbabı tarafından bilinen iki anlamlı kelimeyi gizli bir karineye dayanarak uzak anlamında kullanmayı ifade eder. Tevriye düşünülerek gerçeğine ulaşılabilirdiği için estetik değeri yüksek bir söz sanatıdır. Tevriye’nin yakın mânâ (örtün unsur: müverrà bih) ve uzak mânâ (örtülen unsur: müverrà anh) şeklinde iki temel ögesi bulunur. Yakın ve uzak mânâların ikisi de hakikat veya biri hakikat, diğeri mecaz olabilir. Tevriye, îham, tahyil, mugalâta ve tevcîh adlarıyla da anılan bedî’ sanatlarındandır. Tevriyeyi, uzak ve yakın olmak üzere iki anlamı bulunan bir kelimenin, zihne hemen gelen yakın anlamını değil de uzak

anlamını kastetme sanatıdır. Rahman Suresi'nin 6. ayetinde geçen “en-necm” kelimesini bu sanata örnek teşkil etmektedir. Ayette kastedilen anlam, gövdesi olmayan bitkiler(çimen)dir. Bir önceki ayette güneş ve ayın zikredilmesi nedeniyle muhatab, ilk anda “necm” kelimesini yakın anlamı olan “yıldız”ı anlar. Oysa iki anlama da gelen “necm” kelimesinin yakın anlamı hatırlatılarak uzak anlamı gizlenmiştir. (Zerkeşi, 1988: 501-503).

5.1.11. Tecrîd

Tecrîd, bedîî tabirlerindendir. Farklı kullanım biçimleri vardır. Belagatte bir şairin kendisini mücerret bir şahıs farz ederek ona hitap etmesi sanatı olarak tanımlanır. (Karamollaoğlu, Kur'an Işığında Belağat Dersleri Bedîî İlmi, 2014, s. 82-85). Biz burada Kur'an'la ilgili kısmına yer verdik. Meselâ, Kur'an-ı Kerim'de, Bakara 2/260. ayetinde “Allah azizdir, hâkimdir.” derken üçüncü tekil şahsa hitap eder bir ifade kalıbı kullanmıştır. Oysa Allah kendinden bahsetmektedir. Yani “Ben azîzim, hakîmim” anlamını ifade etmektedir. (Zerkeşi, 1988: 504).

5.1.12. Tıbâk

Aralarında, gerek tezat gerek diğer şekillerde karşı karşıya olma durumunda bulunan şeylerin bir ibarede bulunması sanatıdır. Yani iki zıt şeyin bir arada bulunmasıdır. Meselâ; Kur'an: 9/82. ayetinde, ağlamak-gülmek, az-çok aynı ayette bir arada bulunmuştur. Yine Necm Suresi 43-44 ayetlerinde böyle bir sanat vardır. وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتٌ وَأَحْيَا ayette güldürme-ağlatma, öldürme ve yaşatma bir arada zikredilmiştir. (Zerkeşi, 1988: 512).

5.1.13. Ta'dîd

Tek bir nazım düzeni içerisinde lafızların söylenmesidir. Ta'dîd üslûbu daha çok Allah'ın sıfatları konusunda kullanılmıştır. Allah'ın sıfatları peş peşe sıralanırken bu sıralamada bu sıfatların hepsi Allah'a ayrı ayrı işaret ettiğinden atıf yapılmamıştır. Haşr sûresinin 23 ve 24. ayetleri هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُؤْتَمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (24) bu üslup için örnek gösterilmiştir. (Zerkeşi, 1988: 531).

5.1.14. Tekil, Çoğul

Tekil ve çoğul sözcüklerin dil ve gramer açısından çözümlenmeleri yapıldığında ve bu kullanımların belagat açısından hangi anlam inceliklerini içerdiği açıklamaları yapıldığında, tekil ve çoğul lafızların Kur'an metninde rastgele değil, bir anlam farklılığına işaret etmek için kullanıldığına dikkat çekilmiştir. Mesela, “ard”(yer), “sema”(gök), “zulumât”, “nûr”, “cennet”, “cehennem”, “meşrik” (doğu), “mağrib” (batı) vb. sözcüklerinin geçtiği Kur'an ayetleri ve bu ayetlerdeki sözcüklerin tekil ve çoğul kullanımları örneklendirilmiştir. Verilen bu örneklerle niçin bazı sözcüklerin tekil ve bazılarının çoğul olarak kullanıldığının hikmetleri üzerinde durulmuştur. Tekillik ve çoğulluk meselesi, ayetlerdeki anlam derinliğinin ve Kur'an-ı Kerim'in lafız-mânâ uyumluluğunun bir göstergesidir. (Zerkeşi, 1988: 9-27).

5.2. Sözle İlgili Sanatlar

Bu sanatlar hitapta, güzelliğin ve süslemenin öncelikli olarak söze yönelik olarak gerçekleştirilen sanatlardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

5.2.1. Kalp

Harflerin, tamamen veya kısmen mütecânis fakat bu harflerin düzenlenişi birbirinden ayrı olan iki kelimenin bir ifadede toplanmasına kalp denir. Bu kelimeler birbirine nazaran maktup sayılırlar. (Mevlevi, 1973: 83). خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَأْرِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ (Kur'an: 21/37. Ayetindeki (acl') kelimesi bu sanata örnek olarak gösterilmiştir:

Yine “Kelâmın kibarı; kibarın kelâmı, beylerin âdetleri, âdetlerin beyleri” terkipleriyle “يُخْرَجُ مَا عَلَيْكَ مَا عَلَيْكَ” (Çıkarır diriye ölüden, çıkarır ölüyü diriden; Kur'an: 10/31), “(Ne sana düşer onların hesabından bir şey, ne de senin hesabından onlara bir şey; (Kur'an: 6/52) ayetleri bu sanat türüne örnek olarak verilmiştir. (Zerkeşi, 1988: 334).

5.2.2. Cinâs

Cinas, belagat terimi olarak anlamları farklı, yazılış veya söylenişleri aynı yahut benzer birbirine yakın olan kelimelerin nazım ve nesirde bir arada kullanılması yoluyla yapılan söz sanatını ifade eder. Cinas, lafzı bir, manası ayrı olup bir ibarede bulunan kelimelerdir. Kur'an'da iki kelimenin tam uyumu ile yapılan cinasa Rum Suresi 55. ayetinde geçen “sâat” kelimeleri örnek olarak gösterilmiştir. “Sâat” kelimesi ayette ilk geçtiği yerde “kıyamet”, ikincide ise “kısa bir süre” anlamında kullanılmıştır. İki kelimedenden birinin değişikliği ile yapılan cinasa Kur'an: 75/29-30 ayetlerinde geçen “sâk” ve “mesâk” kelimeleri örnek olarak verilmiştir. İki harften birinin değişikliği ile yapılan cinasa Kur'an: 100/7-8 ayetlerinde geçen “leşehîd ve leşedîd” kelimeleri cinas için verilen diğer örneklerdendir. (Zerkeşi, 1988: 506).

5.2.3. Reddu'l-Acz/Aks

Sözün başındaki lafzı sonunda da söylemek bu sanatın konusudur. Bir cümle veya mısradaki kelime yahut kelime gruplarının yer değiştirilmesiyle yapılan edebî bir sanattır. Meselâ Kur'an: 21/37 خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَأْرِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ³ ayetinde “acel” sözcüğü ayetin hem başında hem sonunda getirilmiştir.

5.2.4. Lugâz/İlgâz

Çözülmesi, anlaşılması, sezgi ve istihraç yoluyla mümkün olan bilmece türü ifadelerdir. “Eğimli yol” diye ifade edilmesi de sözün zahiri anlamıyla anlatım yönteminden ayrıldığı için bu ad verilmiştir. Çıkarım yapmayı gerektirdiği için insan aklını geliştirici ve kuvvetlendirici bir üslûp olarak değerlendirilmiştir. Hz. İbrahim'in putları kırıp “belki onu şu büyükleri yapmıştır, konuşabiliyorlarsa onlara sorun” (Kur'an: 21/63) diyerek bu işi yapmanın putların büyüğünün olduğunu söylemesi bu sanata örnek gösterilmiştir. (Zerkeşi, 1988: 345).

5.2.5. İbdâl

İbdâl, ayetlerdeki bazı kelimelerin harflerinin yerine anlamı bozmayacak olan başka harfler koyma ve harfi harfle değiştirme sanatıdır. Meselâ Kur'an: 17/5 فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ ayetinde “fehâsû” yerine “fecâsû” derken “ha” harfi yerine “cim” harfi kullanılmıştır. (Zerkeşi, 1988: 444).

Kur'an dili, teşbih, mecaz, istiare başta olmak üzere pek çok anlatım sanatına başvurmakta ve dili bütün boyutlarıyla kullanmaktadır. Bu dil sanatlarının kullanılması anlatımı daha güçlü, daha dinamik kılmakta, insanların zihinlerine de manayı daha etkili ve kalıcı bir şekilde yerleştirmektedir. Kur'an'ın bu söz sanatlarının farkında olmak ve üslubunu keşfetmek belagat ilimlerin bize sunduğu imkânları fark etmekle mümkündür.

Sonuç

Modernitenin öngördüğü anlam tasavvuru ve anlama yöntemi açısından gelenek, özne açısından nesnel anlamayı imkânsızlaştıran ve kendisinden kurtulmayı gerektiren bir engeldir. Felsefi hermenötik açısından ise geleneğin anlam inşası yönüyle kurucu bir otoritesi söz konusudur. İnsani bilimlerde anlama sürecinde gelenek, anlayan özneye bir perspektif sunma işlevine sahiptir. Bizler gelenek içerisinde kalarak meselelerimizi çözmek için zengin kültür birikimlerine dayanarak bilgi edinme ve bilgileri kullanma yollarını bulmak zorundayız. Bu da karşımıza metodoloji/yöntembilim/usul konusunu çıkarmaktadır. Yaşadığımız dünyada İslâm'ın bilimsel geleceğini yeniden oluşturmada en önemli meselelerden birisi, belki de başta geleni yöntembilim sorunudur. Bilimsel kaynaklardan istifade etmek ve yeni bilgiler üretmek için, bütün bilim dallarında olduğu gibi tefsir alanında da ciddi araştırma ve inceleme yapmak için, ilmî araştırma usullerinin bilinmesine ihtiyaç vardır. Bu usuller takip edilmeksizin gerçek manada eserler meydana getirmek mümkün değildir. Bu da ancak geleneği modernle harmanlayarak disiplinler arası bir anlayışla olabilecektir. Aksi takdirde tarihsel yapının/bağlamın reddi, bireyin kendisini reddetmesi anlamına gelmektedir. Anlamanın kaçınılmaz olarak içinde var olduğu bu yapı, varlığını ve meşruiyet alanını bu geleneği sürdüren ve bu süreklilik içerisinde değerini yitirmeyen klasik metinler aracılığıyla sürdürülebilecektir.

Kur'an'ı anlamak büyük ölçüde onun üslûbunu, sanatlarını, dil yapılarını anlamaktan geçmektedir. Kur'an'ın anlatım üsluplarına ve inceliklerine ulaşmak ise belagat ilmi sayesinde mümkün olabilmektedir. İslam vahyini okumayı yönlendirme konusunda en yüksek modeli belagat ilmi sunmaktadır. Belagat ilmi bize metni yalnızca anlamayı ve vaz' ettiği kuralları takip etmeyi değil, aynı zamanda i'câzu'l-Kur'an'ın imalarını takip ederek metnin estetik değeri de dâhil metin çözümlemenin imkânlarını sunmaktadır. Belagat ilmi bu metni nasıl takdir edeceğimizi/değerlendireceğimizi öğretmektedir. Bu bakımdan belagat ilmi Müslümanlara en gelişmiş araçlarından birini temin etmiştir. Belagat ilmi sıradan olanı aşmakta ve okuyucuyu ilâhî olan istikametinde yönlendirmektedir. Bu sayede belagat ilmi mümine vahyi okumanın/yorumlamanın ideal bir modelini oluşturmaktadır. Çünkü Kur'an, edebî üslûp ve dile dayanan bir metindir. Edebiyatın ve belagatin bize sunduğu imkânlar dâhilinde çözümlenmesi gerekmektedir. Öyleyse Üslûbu'l-Kur'an'a vukufiyetimizi sağlayan, belagat/retorik ilmi (meanî, beyan ve bedii), bütün boyutlarıyla özü itibariyle dilbilimsel bir yöntemdir ve ilkelere dayalı bir tefsir ilminin dile özgü temellerini bize sunmaktadır. Bu temel dil ve tarih alanından oluşan zengin ulûmu'l-Kur'an bilgi birikiminin Kur'an'ı anlamak için sunduğu yöntembilimsel dayanaklarından biri olan dil ve üslup özelliklerine dayanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Coşkun. (2002). Kur'an'ı Kerim'in Anlaşılmasında Belagat İlminin Önemi, . *Kur'an ve Tefsir Araştırmaları, III (Tartışmalı İlmi Toplantı)* . İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Ateş, A. E. (2017). Bir Tercüme Problemi Olarak Kur'an'da Müşakele Üslûbu. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(31).
- Aydın, M. (2000). Kur'an'ı Anlamak İçin Hermenötik mi? Semantik mi? *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*(7).
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Cündioğlu, D. (1988). *Kur'an'ı Anlamanın Anlamı*. İstanbul: Kitabevi.

- Çakır, C. (2004). Anlamın Bağlam Açısından İncelenmesi: Kökanlambilim ve Artanlambilim. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3).
- Çıkar, M. Ş. (2001). Kur'an ve Dil -Dilbilim ve Hermenötik- Sempozyumu. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fak.* Erzurum: Bakanlar Matbaası.
- Dilçin, C. (2000). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara : TDK Yay.
- Durmuş, İ. (2002). “Kinaye”. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- Durmuş, İ. (2006). "Müşâkele". İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- Durmuş, İ. (2012). Üslûp. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 32). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- el-Cürçânî, A. (1988). *Delâilu'l-Î'câz fî İlmi'l-Meânî*. Beyrut: Dâru Kutubi'l-İlmiyye.
- el-Hûlî, E. (1995). *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod*. (M. Güngör, Çev.) İstanbul: Kur'an Kitaplığı.
- el-Hûlî, E. (2006). *Arap İslam Kültüründe Yenilikçi Yaklaşımlar*. (M. H. Emrullah İşler, Çev.) Ankara: Kitabiyat.
- Ergin, M. (1990). *Üniversiteler İçin Türk Dili*, . İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
- Erten, M. (2013). Kur'an'da Hakikat ve Mecazın Tespitinde Bağlamın Önemi. *İslami İlimler Dergisi*, 8(1).
- Erten, M. (2013). *Nass-Yorum İlişkisi*. Ankara : Ankara Okulu.
- es-Suyûti, C. (Tarihsiz). *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an* (Cilt 2). Mısır: Mektebetü Dari't-Turas.
- es-Suyûti, C. (Tarihsiz). *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an* (Cilt 2). Mısır: Mektebetü Dari't-Turas.
- Faris, İ. (1969). *Mu'cemu Makâyis'il- Luğa*. Kahire.
- Gemuhluoğlu, Z. (2012). Gazzali Düşüncesindeki Kur'an- Varlık-Metin-Âlem İlişkileri Işığında" Roman ve Kur'an Tartışmalarına Dair Bir İnceleme". *Dinî ve Felsefî Metinler Yirmi birinci Yüzyılda Yeniden Okuma ve Algılama. 1*. İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müd.Kültür Yayını.
- Grünberg, T. (1970). *Anlam Kavramı Üzerine Bir Deneme*. Anlara: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi.
- Guirdaud, P. (1994). *Göstergebilim*. Ankara: İmge Yayınları.
- Hazar, M. (2013). Türkiye Türkçesinde Anlam Bilimi Bibliyografyası. *Türk Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları*(2).
- İnam, A. (2001). Hermenötik'in Anlam Dünyamızdaki Tekabülleri: Manai Te'vil ve Tefsir. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fak.* ERzurum: Bakanlar Matbaası.
- İsmail Durmuş. (2003). “Mecaz”. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- Karamollaoğlu, F. S. (2013). *Kur'an Işığında Belağat Dersleri, Meâni İlmi*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Karamollaoğlu, F. S. (2014). *Kur'an Işığında Belağat Dersleri Bediî İlmi*. İstanbul: İşaret.
- Karataş, M. (2015). Fazlur Rahman'ın İslami İlimlede Medodoloji Anlayışı. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*(11).
- Kasımî, C. (1990). *Tefsir İlminin Temel Meseleleri, (çev: Sezai Özel)*. İstanbul : İz Yay.

- Kılıç, M. (2010, Aralık). Anlamın İnşası Ve Anlama Etkinliği Bağlamında Geleneğin Sorunsallaştırılması. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(22).
- Kıran, Z. K.-A. (2002). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yay.
- Koçak, S. (2007). Kur'an Deyimlerinde Teşbihin Temel Özellikleri. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*(4).
- M. Abdulazim ez-Zerkani. (1988). *Menahilu'l-İrfan* (Cilt 2). Beyrut: Daru'l-Fikr.
- M. Kaya, B. (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Manzur, İ. (Tarihsiz). *Lisanü'l-Arab* (Cilt 1). Mısır: Dâru'l-Mısriyye.
- Mertoğlu, M. S. (2012). Üslûbu'l-Kur'ân. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- Mevlevi, T. (1973.). *Edebiyat Lugati*. İstanbul: Enderun Kitabevi .
- Osman Ertuğrul. (2015, Nisan). Belâgatta Meânî İlmi, Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi., *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(5).
- Özdoğan, A. (2011, Ocak-Haziran). Arap Dilinde Muhatabı İkna Etme Açısından Haberi Cümlede Tekid Edatlarının Rolü. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(17).
- Öztürk, M. (2002). *Kur'an Dili ve Retoriği*. Ankara: Kitabiyat.
- Öztürk, M. (2011). *Tefsir Tarihi Araştırmaları*. Ankara: Ankara Okulu.
- Paçacı, M. (1991). *İslami İlimlerde Metodoloji Sorunu, (Yay. Haz. Mehmet Paçacı)*. Ankara : Ankakra Okulu.
- Paçacı, M. (1995). Anlama (Fıkıh) Usûlüne Dair. *İslami Araştırmalar*, 8(2).
- Rahman, F. (1996). *İslam ve Çağdaşlık, Fikri Bir Geleneğin Değişimi*. (M. H. Alparslan Açıkgenç, Çev.) Ankara: Ankara Okulu.
- Richart A, P. (2008). *Hermenötik*. (İ. Görener, Çev.) İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Saraç, M. A. (2000). "İcaz". İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- Saraç, M. A. (2001). *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*. İstanbul: Bilimevi .
- Saussure, F. (2001). *Genel Dillibilim Dersleri*. (B. vardar, Çev.) İstanbul: Multilingual.
- Smyth, W. (2013, Bahar). Retorik ve Belâgat İlmi: Hristiyanlık ve İslâm, Çev: Abdullah Yıldırım. *Marife*.
- Tepe, H. (2008). Değer ve Anlam:Değerler Anlamlar mıdır? *Anlam Kongresi*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Vardar, B. (1988). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: ABC Yayınları.
- Vardar, B. (2001). *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*. İstanbul: Multilingual.
- Yücel, T. (2001). *Genel Göstergibilim*. İstanbul: Multilingual.
- Zerkeşi, B. e. (1988). *el-Burhan fî Ulûmi'l-Kur'an (tah. Mustafa Abdulkadir Atâ)* (Cilt 2). Beyrut: Daru'l-Fikr.

-
- Zerkeşi, B. e. (1988). *el-Burhan fî Ulûmi'l-Kur'an, (tah. Mustafa Abdulkadir Atâ)* (Cilt 3). Beyru: Daru'l-Fikr.
- Zerkeşi, B. e. (1988). *el-Burhan fî Ulûmi'l-Kur'an, (tah. Mustafa Abdulkadir Atâ)* (Cilt 4). Beyrut: Daru'l-Fikr.
- Zeyd, N. H. (2014). Hermönetik ve Metin Yorumu. *Marmara İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 46(46).